

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MICHAL BOBEK
της 19ης Μαρτίου 2020¹

Υπόθεση C-14/19 P

**Δορυφορικό Κέντρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUSC)
κατά**

KF

«Αρμοδιότητα των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης – Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας – Άρθρα 19 και 24 ΣΕΕ – Άρθρα 263, 268, 270 και 275 ΣΛΕΕ – Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Αποφάσεις 2009/747/ΚΕΠΠΑ και 2014/401/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου – Κανονισμός υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC – Υπάλληλοι – Αρχή της ισότητας – Αποτελεσματική δικαστική προστασία – Επιτροπή προσφυγών του EUSC – Ένσταση ελλείψεως νομιμότητας – Αναστολή της ασκήσεως των καθηκόντων – Πειθαρχική διαδικασία – Παύση υπαλλήλου – Δικαίωμα ακροάσεως – Πρόσβαση στον φάκελο»

I. Εισαγωγή

1. Κατά την άποψή μου, στην παρούσα υπόθεση εγείρονται δύο νομικά ζητήματα μείζονος σημασίας, τα οποία βαίνουν πέραν των ορίων της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως: πρώτον ποια είναι η έκταση της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (στο εξής: ΚΕΠΠΑ) όσον αφορά τις πράξεις που θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως συνήθεις πράξεις διαχειρίσεως του προσωπικού; Αποκλείονται οι εν λόγω πράξεις από τον έλεγχο του Δικαστηρίου δυνάμει του άρθρου 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 275 ΣΛΕΕ;

2. Δεύτερον, αν γίνει δεκτό ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης διατηρεί ορισμένη αρμοδιότητα όσον αφορά τις εν λόγω πράξεις, ποιες είναι οι συνέπειες της υπάρξεως της εν λόγω αρμοδιότητας για τους ειδικούς μηχανισμούς επιλύσεως υπαλληλικών διαφορών οι οποίοι έχουν θεσπισθεί εντός των διαφόρων οργανισμών και οργάνων της Ένωσης, όπως η επιτροπή προσφυγών του Δορυφορικού Κέντρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: EUSC);

II. Το πραγματικό και το νομικό πλαίσιο

3. Τα πραγματικά περιστατικά και το νομικό πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως, όπως εκτίθενται στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση², μπορούν να συνοψισθούν ως ακολούθως.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

² Απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2018, KF κατά SatCen (T-286/15, EU:T:2018:718).

A. Το Δορυφορικό Κέντρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

4. Οι απαρχές του EUSC, του αναιρεσειόντος, ανάγονται στην απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: ΔΕΕ) της 27ης Ιουνίου 1991 για την ίδρυση κέντρου εκμεταλλεύσεως δορυφορικών δεδομένων, η οποία εκδόθηκε βάσει της αποφάσεως του εν λόγω συμβουλίου της 10ης Δεκεμβρίου 1990, σχετικά με τη διαστημική συνεργασία στο πλαίσιο της ΔΕΕ³.

5. Με την κοινή δράση 2001/555/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 20ής Ιουλίου 2001⁴, ιδρύθηκε το EUSC με τη μορφή οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο οποίο ενσωματώθηκαν οι δομές του κέντρου εκμεταλλεύσεως δορυφορικών δεδομένων που λειτουργούσε στο πλαίσιο της ΔΕΕ. Το EUSC λειτουργεί από την 1η Ιανουαρίου 2002.

6. Στη συνέχεια, το Συμβούλιο εξέδωσε την απόφαση 2014/401/ΚΕΠΠΑ, της 26ης Ιουνίου 2014, σχετικά με το Δορυφορικό Κέντρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την κατάργηση της κοινής δράσης 2001/555 για τη σύσταση Δορυφορικού Κέντρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵, η οποία αποτελεί έκτοτε το νομικό πλαίσιο που διέπει το EUSC. Από την αιτιολογική σκέψη 2 και από το άρθρο 5 της αποφάσεως αυτής προκύπτει ότι το EUSC λειτουργεί διαθέτοντας «ευρωπαϊκή αυτόνομη ικανότητα» και έχει τη νομική προσωπικότητα που απαιτείται για την εκτέλεση των καθηκόντων του και την επίτευξη των στόχων του. Κατά το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 3, της εν λόγω αποφάσεως, τα βασικά καθήκοντα του EUSC είναι να υποστηρίζει τη λήψη αποφάσεων και τις δράσεις της Ένωσης στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, και ιδίως της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας, παρέχοντας, κατόπιν αιτήματος του Συμβουλίου ή του Υπατού Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας (στο εξής: Υπατος Εκπρόσωπος), υλικό και υπηρεσίες που προκύπτουν από την εκμετάλλευση των σχετικών διαστημικών πόρων και συναφών δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων δορυφορικών εικόνων και αεροφωτογραφιών, αλλά και συναφείς υπηρεσίες.

7. Κατά το άρθρο 7, παράγραφοι 3, 4 και 6, στοιχείο ε', της αποφάσεως 2014/401, ο διευθυντής του EUSC είναι ο νόμιμος εκπρόσωπος του εν λόγω οργανισμού και i) αρμόδιος για την πρόσληψη όλου του λοιπού προσωπικού του EUSC καθώς και ii) υπεύθυνος για όλα τα θέματα προσωπικού.

8. Κατά το άρθρο 8, παράγραφοι 1 και 3, της αποφάσεως 2014/401, το προσωπικό του EUSC αποτελείται από συμβασιούχους υπαλλήλους που διορίζονται από τον διευθυντή του EUSC, καθώς και από αποσπασμένους εμπειρογνώμονες. Βάσει του άρθρου 8, παράγραφος 5, της εν λόγω αποφάσεως, το Συμβούλιο, στο πλαίσιο της κοινής δράσεως 2001/555, εξέδωσε την απόφαση 2009/747/ΚΕΠΠΑ, της 14ης Σεπτεμβρίου 2009, σχετικά με τον κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης του [EUSC] (στο εξής: κανονισμός υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC)⁶.

9. Όσον αφορά τις διαφορές μεταξύ του EUSC και των υπαλλήλων του για ζητήματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC, το άρθρο 28, παράγραφος 5, του εν λόγω κανονισμού ορίζει τα εξής:

«Αφού εξαντληθεί η πρώτη δυνατότητα προσφυγής (χαριστική), ο υπάλληλος είναι ελεύθερος να απευθύνει ιεραρχική προσφυγή στην επιτροπή προσφυγών του [EUSC].

Η σύνθεση, η λειτουργία και οι ειδικές διαδικασίες αυτού του οργάνου ορίζονται στο παράρτημα Χ.»

3 Στις 30 Μαρτίου 2010 τα κράτη μέλη της ΔΕΕ ανακοίνωσαν, με κοινή δήλωσή τους, τη διάλυση του οργανισμού αυτού από τις 30 Ιουνίου 2011, ιδίως λόγω του ότι «[η] θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβώνας σηματοδοτ[ούσε] την έναρξη ενός νέου σταδίου για την ευρωπαϊκή ασφάλεια και άμυνα».

4 ΕΕ 2001, L 200, σ. 5.

5 ΕΕ 2014, L 188, σ. 73.

6 ΕΕ 2009, L 276, σ. 1. Ο εν λόγω κανονισμός, ο οποίος έχει εφαρμογή *ratione temporis* στην υπό κρίση υπόθεση, αντικαταστάθηκε στη συνέχεια, από την 1η Ιουνίου 2017, από την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2017/824 του Συμβουλίου, της 15ης Μαΐου 2017, σχετικά με τον κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης του Δορυφορικού Κέντρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2017, L 123, σ. 7).

10. Το άρθρο 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC έχει ως εξής:

«Οι αποφάσεις της επιτροπής προσφυγών είναι δεσμευτικές και για τα δύο μέρη. Δεν επιδέχονται άλλη προσφυγή. Η επιτροπή προσφυγών δύναται:

- α) να ακυρώσει την προσβαλλόμενη απόφαση ή να την επιβεβαιώσει·
- β) να καταδικάσει το [EUSC] παρεμπιπτόντως να επανορθώσει τις υλικές ζημιές που υπέστη ο υπάλληλος από την ημέρα κατά την οποία άρχισε να παράγει αποτελέσματα η ακυρωθείσα απόφαση·
- γ) να αποφασίσει, περαιτέρω, ότι το [EUSC] επιστρέφει, εντός ορίου που καθορίζει η επιτροπή προσφυγών, τα αιτιολογημένα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε ο προσφεύγων [...]».

11. Το άρθρο 1 του παραρτήματος Χ του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC ορίζει:

«[...] Η επιτροπή προσφυγών είναι αρμόδια για την επίλυση των διαφορών που ενδέχεται να προκύψουν λόγω παραβάσεως του παρόντος κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης ή των συμβάσεων που αναφέρονται στο άρθρο 7 του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης. Προς τούτο, λαμβάνει γνώση των προσφυγών κατά αποφάσεων του διευθυντή τις οποίες υποβάλλουν υπάλληλοι ή πρώην υπάλληλοι ή οι έλκοντες εξ αυτών δικαιώματα και/ή εκπρόσωποί τους.»

Β. Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς και οι προσβαλλόμενες αποφάσεις

12. Η αναιρεσίβλητη στην υπό κρίση υπόθεση προσελήφθη από το EUSC ως συμβασιούχος υπάλληλος από την 1η Αυγούστου 2009, για περίοδο τριών ετών, προκειμένου να καταλάβει τη θέση προϊστάμενου του διοικητικού τμήματος. Κατά το πέρας της δοκιμαστικής περιόδου, στις 31 Ιανουαρίου 2010, η ανάληψη των καθηκόντων της αναιρεσίβλητης επικυρώθηκε από τον διευθυντή του EUSC, ο οποίος σημείωσε συναφώς ότι η εργασία της αναιρεσίβλητης χαρακτηριζόταν από «διακριτικότητα και λεπτούς χειρισμούς, αλλά και από επίδειξη αποφασιστικότητας κατά την κοινοποίηση των αποφάσεών της».

13. Στο πλαίσιο της ετήσιας αξιολογήσεως για το έτος 2010, ο αναπληρωτής διευθυντής του EUSC συνέταξε έκθεση αξιολογήσεως της αναιρεσίβλητης, με ημερομηνία 28 Μαρτίου 2011, κατά την οποία έκθεση η συνολική της απόδοση κρίθηκε ανεπαρκής. Της δόθηκε η χαμηλότερη βαθμολογία. Η αναιρεσίβλητη αμφισβήτησε το συμπέρασμα αυτό και τον τρόπο με τον οποίο διεξήχθη η αξιολόγηση.

14. Στις 27 Μαρτίου 2012, στο πλαίσιο της ετήσιας αξιολογήσεως για το έτος 2011, ο αναπληρωτής διευθυντής του EUSC σημείωσε θετική εξέλιξη της αναιρεσίβλητης σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος και έκρινε ότι η συνολική απόδοσή της ήταν καλή, λαμβανομένων υπόψη των προσπαθειών που είχε καταβάλει. Στις 24 Μαΐου 2012, η σύμβαση της αναιρεσίβλητης παρατάθηκε για περίοδο τεσσάρων ετών, έως τις 31 Ιουλίου 2016.

15. Στο πλαίσιο της ετήσιας αξιολογήσεως για το έτος 2012, ο διευθυντής του EUSC ανέθεσε, με εσωτερικό σημείωμα της 17ης Οκτωβρίου 2012, στον αναπληρωτή διευθυντή να συλλέξει πληροφορίες από το προσωπικό σχετικά με την ευπρέπεια και τις ανθρώπινες σχέσεις εντός του EUSC, και ιδίως όσον αφορά τους υπαλλήλους με ευθύνες διαχειρίσεως, όπως είναι ειδικά οι προϊστάμενοι τμήματος, εντοπίζοντας, ενδεχομένως, πιθανές περιπτώσεις ασκήσεως ψυχολογικής πίεσεως ή παρενοχλήσεως, που μπορούσαν να προκαλέσουν στους υφισταμένους τους ανησυχία, απώλεια αυτοεκτιμήσεως, απώλεια κινήτρων ή ακόμη και κλάμα.

16. Στις 14 Νοεμβρίου 2012, δώδεκα υπάλληλοι του EUSC υπέβαλαν καταγγελία στον διευθυντή και στον αναπληρωτή διευθυντή, προκειμένου να γνωστοποιήσουν «τη δύσκολη κατάσταση την οποία αντιμετώπιζαν [...] περισσότερα από τρία έτη προκειμένου να εκτελέσουν κανονικά την εργασία [τους]», διευκρινίζοντας ότι αυτό «προ[έκυπτε] από τη στάση και τη συμπεριφορά της προϊστάμενης του διοικητικού τμήματος, [της αναιρεσίβλητης]».

17. Στις αρχές του 2013, ο αναπληρωτής διευθυντής του EUSC έδωσε συνέχεια στο προαναφερθέν εσωτερικό σημείωμα, απευθύνοντας σε 40 υπαλλήλους που εργάζονταν σε διάφορα τμήματα ερωτηματολόγιο, το οποίο τους καλούσε, μέσω ερωτήσεων πολλαπλής επιλογής, να αξιολογήσουν τις ανθρώπινες σχέσεις με τον προϊστάμενό τους. Με εσωτερικό σημείωμα της 7ης Μαρτίου 2013, ο αναπληρωτής διευθυντής του EUSC ενημέρωσε τον διευθυντή του EUSC ότι, βάσει των απαντήσεων στο ερωτηματολόγιο, «φα[ινόταν] σαφώς ότι υφίστα[ο] πραγματικό πρόβλημα σε επίπεδο ανθρώπινων σχέσεων με την προϊστάμενη του διοικητικού τμήματος, [την αναιρεσίβλητη], λαμβανομένων υπόψη των γενικών αρνητικών απαντήσεων του προσωπικού του διοικητικού τμήματος».

18. Με εσωτερικό σημείωμα της 8ης Μαρτίου 2013, ο διευθυντής του EUSC ζήτησε από τον αναπληρωτή διευθυντή του EUSC, βάσει του άρθρου 27 του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC, να κινηθεί διοικητική έρευνα κατά της αναιρεσίβλητης.

19. Η διοικητική έρευνα συνίστατο στην αποστολή, στις 12 Ιουνίου 2013, ερωτηματολογίου πολλαπλών επιλογών σε 24 υπαλλήλους του EUSC, προκειμένου να προσδιοριστεί αν είχαν αντιμετωπίσει ορισμένα είδη συμπεριφοράς από την αναιρεσίβλητη και αν είχαν διαπιστώσει ορισμένες συνέπειες στους ίδιους ή σε άλλους υπαλλήλους, λόγω της επίμαχης συμπεριφοράς. Τα ερωτηματολόγια καλούσαν επίσης τους υπαλλήλους να καταθέσουν οποιαδήποτε μαρτυρία ή αποδεικτικό στοιχείο προς επίρρωση των απαντήσεών τους. Από τους 24 ερωτηθέντες υπαλλήλους, 6 δεν απάντησαν καθόλου.

20. Εν τω μεταξύ, απαντώντας στην ετήσια αξιολόγησή της για το έτος 2012, με την οποία η συνολική της επίδοση κρίθηκε εκ νέου ανεπαρκής, η αναιρεσίβλητη, με έγγραφο της 20ής Μαρτίου 2013, πρώτον, αμφισβήτησε την ορθότητα της εν λόγω αξιολογήσεως και, δεύτερον, ζήτησε από τον διευθυντή του EUSC να λάβει τα αναγκαία μέτρα ώστε να παύσει η εις βάρος της παρενόχληση.

21. Στις 2 Ιουλίου 2013 ο αναπληρωτής διευθυντής του EUSC ολοκλήρωσε την έρευνά του. Κατά την έκθεσή του σχετικά με την έρευνα, η αναιρεσίβλητη επιδείκνυε «εκ προθέσεως, κατ' επανάληψη, διαρκώς ή συστηματικώς συμπεριφορά [...] που κατέτεινε στην απαξίωση ή τη μείωση των θιγομένων προσώπων», «η δε εν λόγω συμπεριφορά που αποδιδόταν στην [αναιρεσίβλητη] [είχε] επιβεβαιωθεί και, λαμβανομένων υπόψη της φύσης της, της συχνότητάς της και της επίδρασής της σε ορισμένα μέλη του προσωπικού, παρουσίαζε τα χαρακτηριστικά της ψυχολογικής παρενοχλήσεως». Στις 3 Ιουλίου 2013, ο διευθυντής της EUSC ενημέρωσε την αναιρεσίβλητη σχετικά με τα πορίσματα της εκθέσεως για τη διοικητική έρευνα και την κάλεσε σε συνέντευξη στις 5 Ιουλίου 2013.

22. Στις 5 Ιουλίου 2013, ο διευθυντής της EUSC επισήμανε ότι, κατά το πέρας της έρευνάς του, ο αναπληρωτής διευθυντής του EUSC είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η προσαπτόμενη στην αναιρεσίβλητη συμπεριφορά είχε επιβεβαιωθεί και συνιστούσε ψυχολογική παρενόχληση. Για τους λόγους αυτούς και κατόπιν ακροάσεως της αναιρεσίβλητης την ίδια ημέρα, ο διευθυντής αποφάσισε, πρώτον, να κινηθεί πειθαρχική διαδικασία ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου κατά της αναιρεσίβλητης (στο εξής: απόφαση περί κινήσεως πειθαρχικής διαδικασίας) και, δεύτερον, να αναστείλει την άσκηση των καθηκόντων της, με συνέχιση της καταβολής των αποδοχών της (στο εξής: απόφαση περί αναστολής της ασκήσεως των καθηκόντων).

23. Στις 28 Αυγούστου 2013, η αναιρεσίβλητη υπέβαλε στον διευθυντή του EUSC διοικητική ένσταση κατά, μεταξύ άλλων, της αποφάσεως περί κινήσεως πειθαρχικής διαδικασίας, της αποφάσεως περί αναστολής της ασκήσεως των καθηκόντων της καθώς και κατά της αποφάσεως με την οποία ο διευθυντής του EUSC απέρριψε σιωπηρώς την αίτηση αρωγής που είχε υποβάλει για φερόμενη ψυχολογική παρενόχληση.

24. Με έγγραφο της 4ης Οκτωβρίου 2013, ο διευθυντής του EUSC απέρριψε τη διοικητική ένσταση που η αναιρεσίβλητη είχε υποβάλει στις 28 Αυγούστου 2013.

25. Στις 25 Οκτωβρίου 2013 ο διευθυντής του EUSC απέστειλε στο πειθαρχικό συμβούλιο αναφορά, την οποία επίσης διαβίβασε στην αναιρεσίβλητη, σύμφωνα με το άρθρο 10 του παραρτήματος ΙΧ του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC.

26. Την 1η Νοεμβρίου 2013, η αναιρεσίβλητη απέστειλε έγγραφο στον πρόεδρο του πειθαρχικού συμβουλίου, ζητώντας προθεσμία τουλάχιστον 45 ημερών για να προετοιμάσει την άμυνά της. Ζήτησε επίσης αντίγραφα όλων των εγγράφων που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της διοικητικής έρευνας, την κλήτευση ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου των 12 υπαλλήλων που υπέγραψαν την εναντίον της καταγγελία στις 14 Νοεμβρίου 2012 καθώς και των 18 υπαλλήλων που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο πολλαπλής επιλογής στο πλαίσιο της διοικητικής έρευνας και, τέλος, τη γνωστοποίηση των ονομάτων των 6 υπαλλήλων που αρνήθηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο αυτό.

27. Με έγγραφο της 21ης Νοεμβρίου 2013, ο προϊστάμενος διοικήσεως του EUSC απέκλεισε την πρόσβαση της αναιρεσίβλητης στα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της και στα άλλα έγγραφα που ήταν αποθηκευμένα στον υπολογιστή της καθώς και στο επαγγελματικό της κινητό τηλέφωνο.

28. Με έγγραφο της 28ης Νοεμβρίου 2013, ο πρόεδρος του πειθαρχικού συμβουλίου ενημέρωσε την αναιρεσίβλητη για τη διεξαγωγή ακροάσεως ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου στις 13 ή στις 14 Ιανουαρίου 2014. Με το ίδιο έγγραφο, της ζήτησε να διαβιβάσει τις γραπτές παρατηρήσεις της στο πειθαρχικό συμβούλιο τουλάχιστον μία εβδομάδα πριν από την ημερομηνία της ακροάσεως. Η αναιρεσίβλητη υπέβαλε τις γραπτές παρατηρήσεις της στις 21 Δεκεμβρίου 2013.

29. Στις 2 Δεκεμβρίου 2013, η αναιρεσίβλητη άσκησε προσφυγή ενώπιον της επιτροπής προσφυγών, αφενός, κατά της αποφάσεως του διευθυντή του EUSC, της 4ης Οκτωβρίου 2013, περί απορρίψεως της διοικητικής ενστάσεώς της κατά των αποφάσεων περί αναστολής της ασκήσεως των καθηκόντων της, περί κινήσεως πειθαρχικής διαδικασίας και περί απορρίψεως της αιτήσεως αρωγής και, αφετέρου, κατά της αποφάσεως της 21ης Νοεμβρίου 2013 που αναφέρθηκε στο σημείο 27 των παρουσών προτάσεων.

30. Με έγγραφο της 9ης Δεκεμβρίου 2013, η αναιρεσίβλητη ζήτησε από τον πρόεδρο του πειθαρχικού συμβουλίου την αναβολή της ακροάσεως. Παρέθεσε επίσης τα ονόματα των 13 μαρτύρων που ζήτησε να εξεταστούν. Με έγγραφο της 16ης Δεκεμβρίου 2013, ο πρόεδρος του πειθαρχικού συμβουλίου αποφάσισε να μην αναβληθεί η προσδιορισθείσα για τις 13 ή τις 14 Ιανουαρίου 2014 διεξαγωγή της ακροάσεως και ενημέρωσε την αναιρεσίβλητη για την απόφασή του να εξεταστούν δύο από τους μάρτυρες που η αναιρεσίβλητη είχε ζητήσει να εξεταστούν.

31. Στις 17 Δεκεμβρίου 2013, η αναιρεσίβλητη απηύθυνε στον διευθυντή του EUSC διοικητική ένσταση κατά της αποφάσεως του πειθαρχικού συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2013.

32. Κατόπιν της ακροάσεως που διεξήχθη στις 13 Ιανουαρίου 2014, το πειθαρχικό συμβούλιο εξέδωσε αιτιολογημένη γνώμη στις 4 Φεβρουαρίου 2014, με την οποία, αφενός, έκρινε ομόφωνα ότι η αναιρεσίβλητη δεν είχε τηρήσει τις επαγγελματικές της υποχρεώσεις και, αφετέρου, πρότεινε να υποβιβαστεί κατά τουλάχιστον δύο βαθμούς, προκειμένου να μην κατέχει πλέον θέση με ευθύνες διαχειρίσεως.

33. Κατόπιν ακροάσεως της αναιρεσίβλητης στις 25 Φεβρουαρίου 2014, ο διευθυντής του EUSC, στις 28 Φεβρουαρίου 2014, αποφάσισε την παύση της για πειθαρχικούς λόγους, απόφαση η οποία άρχισε να ισχύει μετά ένα μήνα από την ημερομηνία αυτή (στο εξής: απόφαση παύσεως), επισημαίνοντας:

«Δεδομένης της σοβαρότητας της παράβασης των υποχρεώσεών σας, όπως προκύπτει από την αναφορά του διευθυντή προς το πειθαρχικό συμβούλιο που επιβεβαιώθηκε με την αιτιολογημένη γνώμη του πειθαρχικού συμβουλίου, της αδυναμίας επανατοποθέτησής σας σε βαθμίδα και θέση που προτάθηκαν με τη γνώμη του πειθαρχικού συμβουλίου και της άρνησής σας να αναγνωρίσετε ότι η συμπεριφορά σας ήταν ακατάλληλη, αποφασίζω, σύμφωνα με το άρθρο 7 του παραρτήματος ΙΧ [του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC], να σας επιβάλω την ακόλουθη ποινή:

– παύση των καθηκόντων σας, που συνεπάγεται λύση της σύμβασής σας με το EUSC.

Η σύμβασή [σας] θα λυθεί, δυνάμει του άρθρου 7, παράγραφος 3, στοιχείο α', σημείο vii, [του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC], μετά ένα μήνα από την κοινοποίηση της απόφασης αυτής.»

34. Στις 17 Απριλίου 2014 η αναιρεσίβλητη υπέβαλε κατά της αποφάσεως παύσεώς της διοικητική ένσταση, η οποία απορρίφθηκε με απόφαση του διευθυντή του EUSC της 4ης Ιουνίου 2014. Στις 12 Ιουνίου 2014 η αναιρεσίβλητη προσέβαλε την απόφαση παύσεώς της ενώπιον της επιτροπής προσφυγών.

35. Με απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2015 (στο εξής: απόφαση της επιτροπής προσφυγών), η οποία κοινοποιήθηκε στην αναιρεσίβλητη στις 23 Μαρτίου 2015, η επιτροπή προσφυγών απέρριψε τα αιτήματα της αναιρεσίβλητης για ακύρωση της αποφάσεως περί κινήσεως πειθαρχικής διαδικασίας και της αποφάσεως περί αναστολής της ασκήσεως των καθηκόντων της. Επιπλέον, αφότου απέρριψε το σύνολο των λόγων ακυρώσεως που η αναιρεσίβλητη είχε προβάλει κατά της αποφάσεως παύσεώς της, η επιτροπή προσφυγών ακύρωσε την εν λόγω απόφαση μόνο κατά το μέρος που ως ημερομηνία ενάρξεως ισχύος της είχε καθοριστεί η 31η Μαρτίου 2014 και όχι η 4η Απριλίου 2014.

III. Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

36. Στις 28 Μαΐου 2015, η αναιρεσίβλητη άσκησε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προσφυγή-αγωγή, η οποία περιελάμβανε ακυρωτικό αίτημα και αίτημα αποζημιώσεως. Σύμφωνα με το άρθρο 263 ΣΛΕΕ, η αναιρεσίβλητη ζήτησε i) την ακύρωση της αποφάσεως περί κινήσεως πειθαρχικής διαδικασίας, της αποφάσεως περί αναστολής της ασκήσεως των καθηκόντων της, της αποφάσεως παύσεώς της, της αποφάσεως με την οποία ο διευθυντής του EUSC απέρριψε σιωπηρά την αίτηση αρωγής που η αναιρεσίβλητη είχε υποβάλει λόγω προβαλλόμενης ψυχολογικής παρενοχλήσεως, καθώς και της αποφάσεως της επιτροπής προσφυγών· (στο εξής, από κοινού: προσβαλλόμενες αποφάσεις)· ii) εφόσον είναι αναγκαίο, την ακύρωση της αποφάσεως του διευθυντή του EUSC, της 4ης Οκτωβρίου 2013, περί απορρίψεως της διοικητικής ενστάσεώς της κατά της αποφάσεως με την οποία απορρίφθηκε η αίτησή της αρωγής, κατά της αποφάσεως περί κινήσεως πειθαρχικής διαδικασίας και κατά της αποφάσεως περί αναστολής της ασκήσεως των καθηκόντων της, καθώς και της αποφάσεως του διευθυντή του EUSC, της 4ης Ιουνίου 2014, με την οποία απορρίφθηκε η διοικητική ένστασή της κατά της αποφάσεως παύσεώς της. Σύμφωνα με το άρθρο 268 ΣΛΕΕ, η αναιρεσίβλητη ζήτησε να της επιδικασθεί αποζημίωση για τη ζημία που προέβαλε ότι υπέστη. Ζήτησε επίσης να καταδικασθεί το EUSC στα δικαστικά έξοδα πλέον τόκων.

37. Στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, κατ' αρχάς, ότι έχει αρμοδιότητα να αποφανθεί επί της διαφοράς. Η εν λόγω αρμοδιότητα απορρέει, αντιστοίχως, όσον αφορά τον έλεγχο νομιμότητας των προσβαλλόμενων αποφάσεων, από το άρθρο 263 ΣΛΕΕ και, όσον αφορά τα αιτήματα σχετικά με την εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης, από το άρθρο 268 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, λαμβανομένων υπόψη του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ

και του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης)⁷. Εν συνεχεία, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τις ενστάσεις απαραδέκτου που είχε προβάλει το EUSC οι οποίες στηρίζονταν στη συμβατικού χαρακτήρα εργασιακή σχέση μεταξύ της αναιρεσίβλητης και του EUSC⁸. Το Γενικό Δικαστήριο, στη συνέχεια, δέχθηκε τις ενστάσεις απαραδέκτου που το EUSC είχε προβάλει όσον αφορά το αίτημα ακυρώσεως της αποφάσεως με την οποία απορρίφθηκε η αίτηση αρωγής (διότι η αναιρεσίβλητη δεν είχε ακολουθήσει την προηγούμενη διοικητική διαδικασία) και της αποφάσεως περί κινήσεως πειθαρχικής διαδικασίας (καθόσον πρόκειται απλώς για προκαταρκτική πράξη)⁹. Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι είναι παραδεκτοί οι ισχυρισμοί περί ελλείψεως νομιμότητας της διαδικασίας ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου¹⁰.

38. Όσον αφορά την ουσία της διαφοράς, πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο δέχθηκε την ένσταση ελλείψεως νομιμότητας την οποία η αναιρεσίβλητη είχε προβάλει κατά του άρθρου 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC, κηρύσσοντας την εν λόγω διάταξη ανεφάρμοστη εν προκειμένω. Πάνω σε αυτή τη βάση, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι «η απόφαση της επιτροπής προσφυγών, η οποία εξεδόθη βάσει των εξουσιών που της απονέμει η διάταξη αυτή, στερείται νομικής βάσης και, επομένως, πρέπει να ακυρωθεί, χωρίς να είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι λοιποί λόγοι ακύρωσης που προέβαλε η προσφεύγουσα κατά της απόφασης της επιτροπής προσφυγών»¹¹. Επίσης, το Γενικό Δικαστήριο ακύρωσε την απόφαση παύσεως της αναιρεσίβλητης¹² και την απόφαση περί αναστολής της ασκήσεως των καθηκόντων της¹³, διότι έκρινε ότι, κατά τη διεξαγωγή της διοικητικής έρευνας που αφορούσε την αναιρεσίβλητη, το EUSC i) παρέβη την υποχρέωση διεξαγωγής της έρευνας με επιμέλεια και αμεροληψία και ii) προσέβαλε το δικαίωμα της αναιρεσίβλητης να τύχει ακροάσεως και το δικαίωμά της προσβάσεως στον φάκελο.

39. Εν συνεχεία, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε τα αιτήματα αποζημιώσεως που είχε υποβάλει η αναιρεσίβλητη. Πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι δεν είναι σε θέση να επιδικάσει αποζημίωση για την υλική ζημία που η αναιρεσίβλητη προέβαλε ότι υπέστη, καθόσον θα ήταν πρόωρο να πράξει κάτι τέτοιο «χωρίς να γνωρίζει τα μέτρα που θα λάβει το EUSC για την εκτέλεση της παρούσας απόφασης [του Γενικού Δικαστηρίου]». Δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο αποφάσισε να επιδικάσει, κατά δίκαιη και εύλογη κρίση, αποζημίωση ύψους 10 000 ευρώ για χρηματική ικανοποίηση λόγω της ηθικής βλάβης που η αναιρεσίβλητη υπέστη εξαιτίας της καταστάσεως αβεβαιότητας σχετικά με τις συγκεκριμένες πράξεις που της προσάπτονταν και λόγω του πλήγματος στην τιμή και την επαγγελματική της φήμη¹⁴.

40. Για τους λόγους αυτούς, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση: i) ακύρωσε την απόφαση της επιτροπής προσφυγών· ii) ακύρωσε την απόφαση περί αναστολής της ασκήσεως των καθηκόντων της αναιρεσίβλητης· iii) ακύρωσε την απόφαση παύσεώς της· iv) υποχρέωσε το EUSC να καταβάλει στην αναιρεσίβλητη ποσό 10 000 ευρώ για χρηματική ικανοποίηση λόγω της ηθικής βλάβης που υπέστη· v) απέρριψε την προσφυγή-αγωγή κατά τα λοιπά· vi) όρισε ότι το EUSC φέρει, πέραν των δικαστικών του εξόδων, τα δικαστικά έξοδα της αναιρεσίβλητης· και vii) όρισε ότι το Συμβούλιο φέρει τα δικαστικά του έξοδα.

41. Με την αίτησή του αναιρέσεως ενώπιον του Δικαστηρίου, η οποία κατατέθηκε στις 10 Ιανουαρίου 2019, το EUSC ζητεί από το Δικαστήριο να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, να απορρίψει την προσφυγή-αγωγή της αναιρεσίβλητης και να καταδικάσει την αναιρεσίβλητη στα δικαστικά έξοδα. Το Συμβούλιο άσκησε παρέμβαση υπέρ του EUSC.

7 Ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση, σκέψεις 80 έως 114.

8 Ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση, σκέψεις 118 έως 132.

9 Ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση, σκέψεις 133 έως 138 και 139 έως 143, αντιστοίχως.

10 Ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση, σκέψεις 144 έως 150.

11 Ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση, ιδίως σκέψεις 160 και 161.

12 Ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση, σκέψεις 168 έως 231.

13 Ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση, ιδίως σκέψεις 232 έως 241.

14 Ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση, σκέψεις 242 έως 261.

42. Από την πλευρά της, η αναιρεσίβλητη ζητεί από το Δικαστήριο να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως και να καταδικάσει το EUSC στα δικαστικά έξοδα.

43. Οι διάδικοι ανέπτυξαν τις θέσεις τους κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση που διεξήχθη ενώπιον του Δικαστηρίου στις 4 Δεκεμβρίου 2019.

IV. Ανάλυση

44. Το EUSC προβάλλει τέσσερις λόγους αναιρέσεως. Ο πρώτος και ο δεύτερος λόγος στρέφονται κατά των κρίσεων του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με την αρμοδιότητά του να εκδικάζει τη διαφορά και σχετικά με το παραδεκτό των αιτημάτων που είχε υποβάλει η αναιρεσίβλητη. Ο τρίτος και ο τέταρτος λόγος αφορούν τις επί της ουσίας κρίσεις του Γενικού Δικαστηρίου.

45. Θα ξεκινήσω την ανάλυσή μου εξετάζοντας τον πρώτο και τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως. Οι λόγοι αυτοί, κατά τη γνώμη μου, μπορούν να εξετασθούν καλύτερα από κοινού, καθόσον συνδέονται μεταξύ τους. Αμφότεροι σκοπεύουν να δείξουν –με επιχειρήματα που σε μεγάλο βαθμό συμπίπτουν– ότι οι κρίσεις του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με την αρμοδιότητά του να αποφανθεί επί των αιτημάτων που είχε υποβάλει η αναιρεσίβλητη δεν μπορούν να στηριχθούν σε καμία διάταξη των Συνθηκών της Ένωσης.

A. Ο πρώτος και ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως

1. Τα επιχειρήματα των διαδίκων

46. Πρώτον, το EUSC βάλλει κατά της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ως προς το συμπέρασμα που διαλαμβάνεται στις σκέψεις 80 έως 114, ότι το Γενικό Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα να αποφανθεί επί όλων των αιτημάτων που είχε υποβάλει η αναιρεσίβλητη. Το EUSC υποστηρίζει, αφενός, ότι, υπό το πρίσμα της αρχής της δοτής αρμοδιότητας, για να έχει αρμοδιότητα το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να υφίσταται ρητή σχετική διάταξη. Πάντως, εν προκειμένω δεν υφίσταται τέτοια διάταξη. Αφετέρου, όπως το Δικαστήριο έκρινε στην απόφαση *Elitaliana*¹⁵, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει αρμοδιότητα όταν η προσβαλλόμενη απόφαση επηρεάζει τον προϋπολογισμό της Ένωσης. Πάντως, ο προϋπολογισμός του EUSC αποτελείται μόνον από εισφορές των κρατών μελών. Επίσης, κατά το EUSC, το Γενικό Δικαστήριο δεν μπορεί να στηρίξει την αρμοδιότητά του αποκλειστικά στην αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, εξομοιώνοντας τους υπαλλήλους με άλλες κατηγορίες του προσωπικού.

47. Δεύτερον, το EUSC προβάλλει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε, στις σκέψεις 118 έως 123 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η ασκηθείσα από την αναιρεσίβλητη προσφυγή ακυρώσεως εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 263 ΣΛΕΕ, καθώς και ότι η αγωγή της περί εξωσυμβατικής ευθύνης εμπίπτει σε αυτό του άρθρου 268 ΣΛΕΕ. Ειδικότερα, το EUSC υποστηρίζει ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η αναιρεσίβλητη, ως υπάλληλος του EUSC, είναι «τρίτος» κατά την έννοια του πρώτου εδαφίου του άρθρου 263 ΣΛΕΕ. Επιπλέον, η απόφαση Η κατά Συμβουλίου κ.λπ.¹⁶ δεν μπορεί, κατά την άποψη του EUSC, να εφαρμοστεί κατ' αναλογία, καθόσον η παρούσα υπόθεση αφορά συμβασιούχο υπάλληλο, και όχι υπάλληλο που έχει αποσπασθεί από κράτος μέλος ή θεσμικό όργανο της Ένωσης.

15 Απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 2015, *Elitaliana* κατά *Eulex Kosovo* (C-439/13 P, EU:C:2015:753) (στο εξής: απόφαση *Elitaliana*).

16 Απόφαση της 19ης Ιουλίου 2016 (C-455/14 P, EU:C:2016:569) (στο εξής: απόφαση Η κατά Συμβουλίου κ.λπ.).

48. Τρίτον, το EUSC υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο, στις σκέψεις 124 έως 132 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης, υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, απορρίπτοντας την ένσταση απαραδέκτου που είχε προβάλει, η οποία στηριζόταν στον συμβατικό χαρακτήρα της διαφοράς. Λόγω του συμβατικού χαρακτήρα της σχέσεως μεταξύ της αναιρεσίβλητης και του EUSC, και εφόσον το άρθρο 270 ΣΛΕΕ δεν τυγχάνει εφαρμογής εν προκειμένω, η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα μπορούσε –κατά την άποψη του EUSC– να προκύψει μόνον από ρήτρα διαιτησίας που περιέχεται στη σύμβαση, σύμφωνα με το άρθρο 272 ΣΛΕΕ. Πάντως, η σύμβαση της αναιρεσίβλητης με το EUSC δεν περιείχε τέτοια ρήτρα διαιτησίας.

49. Το Συμβούλιο τάσσεται υπέρ των επιχειρημάτων του EUSC.

50. Αντιθέτως, η αναιρεσίβλητη θεωρεί ότι τα εν λόγω επιχειρήματα είναι αβάσιμα. Κατά την άποψή της, το Γενικό Δικαστήριο ορθώς έκρινε ότι έχει αρμοδιότητα να αποφανθεί επί όλων των αιτημάτων που είχε υποβάλει η ίδια, και ότι είναι παραδεκτά τα εν λόγω αιτήματα.

2. Αρμοδιότητα (1): το πεδίο της παρεκκλίσεως σχετικά με την ΚΕΠΠΑ

51. Προκειμένου να εξετασθούν τα επιχειρήματα που προβάλλει το EUSC, φρονώ ότι είναι σκόπιμο να ξεκινήσω με κάποιες γενικές παρατηρήσεις επί της εκτάσεως της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, υπό το πρίσμα του άρθρου 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 275 ΣΛΕΕ.

α) Η μέχρι τώρα κατάσταση

52. Το άρθρο 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και το άρθρο 275 ΣΛΕΕ αποκλείουν την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά τις διατάξεις σχετικά με την ΚΕΠΠΑ και όσον αφορά τις πράξεις που θεσπίζονται βάσει των διατάξεων αυτών, με δύο εξαιρέσεις. Αμφότερες οι διατάξεις έχουν αποτελέσει το αντικείμενο ουκ ολίγων αποφάσεων του Δικαστηρίου. Στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, ιδιαίτερη σημασία έχουν οι ακόλουθες αποφάσεις.

53. Στις αποφάσεις *Mauritius*¹⁷ και *Tanzania*¹⁸, το Δικαστήριο έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι μπορούσε να ελέγξει αν η διαπραγμάτευση και σύναψη διεθνούς συμφωνίας που αφορούσε την ΚΕΠΠΑ ήταν σύμφωνη με τη διαδικασία που προβλέπει το άρθρο 218 ΣΛΕΕ. Πράγματι, εφόσον η εν λόγω διαδικασία προβλέπεται σε διάταξη η οποία δεν ανήκει στις διατάξεις για την ΚΕΠΠΑ, το Δικαστήριο έχει την εξουσία να αποφαινεται επί προβαλλόμενων διαδικαστικών σφαλμάτων τα οποία οδηγούν σε παραβάσεις της διατάξεως αυτής.

54. Στην απόφαση *Elitaliana*, το Δικαστήριο έκρινε ότι έχει αρμοδιότητα για την εκδίκαση προσφυγής ακυρώσεως ασκηθείσας κατά απόφασης μη στρατιωτικής αποστολής, στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, η οποία απόφαση αφορούσε την ανάθεση δημόσιας συμβάσεως έχουσα προκαλέσει δαπάνες που βαρύνουν τον προϋπολογισμό της Ένωσης, λόγω παραβάσεως των κανόνων δικαίου που έχουν εφαρμογή στις συναπτόμενες από την Ένωση δημόσιες συμβάσεις. Η σύμβαση διεπόταν από τον δημοσιονομικό κανονισμό¹⁹, ο οποίος αποτελεί νομική πράξη εκτός του πλαισίου της ΚΕΠΠΑ.

17 Απόφαση της 24ης Ιουνίου 2014, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου (C-658/11, EU:C:2014:2025).

18 Απόφαση της 14ης Ιουνίου 2016, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου (C-263/14, EU:C:2016:435).

19 Κανονισμός (ΕΚ, Ευρατόμ) 1605/2002 του Συμβουλίου, της 25ης Ιουνίου 2002, για τη θέσπιση του δημοσιονομικού κανονισμού που εφαρμόζεται στον γενικό προϋπολογισμό των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΕ 2002, L 248, σ. 1).

55. Στην απόφαση Rosneft²⁰, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα άρθρα 19, 24 και 40 ΣΕΕ, το άρθρο 275 ΣΛΕΕ και το άρθρο 47 του Χάρτη πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι αρμόδιο να αποφανθεί προδικαστικώς, δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, επί του κύρους πράξεως εκδοθείσας βάσει σχετικών με την ΚΕΠΠΑ διατάξεων περί περιοριστικών μέτρων, υπό την προϋπόθεση ότι η προδικαστική παραπομπή αφορά είτε τον έλεγχο της τήρησης του άρθρου 40 ΣΕΕ από την απόφαση αυτή είτε τον έλεγχο της νομιμότητας των περιοριστικών μέτρων κατά φυσικών ή νομικών προσώπων.

56. Τέλος, στην απόφαση Η κατά Συμβουλίου κ.λπ., το Δικαστήριο αποφάσισε ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει αρμοδιότητα να εκδικάσει προσφυγή ακυρώσεως κατά αποφάσεων του αρχηγού μιας αποστολής ΚΕΠΠΑ, σχετικά με τη μετακίνηση υπαλλήλου, αποσπασμένου από κράτος μέλος, από ένα γραφείο της αποστολής σε άλλο. Είναι σημαντικό ότι το Δικαστήριο κατέστησε σαφές ότι έχει αρμοδιότητα επίσης όσον αφορά πράξεις το περιεχόμενο των οποίων κατά ένα μέρος του δεν αφορά τον τομέα της ΚΕΠΠΑ και κατά άλλο μέρος του αφορά τον εν λόγω τομέα (στο εξής: αποφάσεις διττού περιεχομένου)²¹.

57. Οι κύριες αρχές που απορρέουν από τις εν λόγω αποφάσεις είναι οι ακόλουθες.

58. Πρώτον, εφόσον το άρθρο 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και το άρθρο 275 ΣΛΕΕ εισάγουν παρέκκλιση (στο εξής: παρέκκλιση σχετικά με την ΚΕΠΠΑ) από τον κανόνα γενικής αρμοδιότητας, κατά τον οποίο το άρθρο 19 ΣΕΕ απονέμει στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αρμοδιότητα να εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών, οι εν λόγω διατάξεις πρέπει να ερμηνεύονται στενά.

59. Δεύτερον, μολονότι μια πράξη της Ένωσης μπορεί να αφορά την ΚΕΠΠΑ, ή ακόμη και να έχει θεσπιστεί στο «πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ», στον βαθμό που η πράξη αυτή στηρίζεται επί (ουσιαστικής ή διαδικαστικής) νομικής βάσεως εκτός ΚΕΠΠΑ ο δικαστής της Ένωσης έχει αρμοδιότητα να ελέγξει τη συμμόρφωση με τις σχετικές διατάξεις που δεν εμπίπτουν στην ΚΕΠΠΑ.

60. Τρίτον, πράξεις που έχουν εκδοθεί από τα θεσμικά όργανα ή οργανισμούς της Ένωσης, όπως πράξεις διοικήσεως του προσωπικού, δεν αποκλείονται από την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης απλώς και μόνον επειδή εκδόθηκαν βάσει διατάξεων της ΚΕΠΠΑ.

61. Κατά συνέπεια, οι εν λόγω αρχές, συνδυαζόμενες μεταξύ τους, δείχνουν ότι, για να εμπίπτει μια πράξη της Ένωσης στην παρέκκλιση σχετικά με την ΚΕΠΠΑ, πρέπει να πληροί δύο προϋποθέσεις. Πρώτον, πρέπει να βασίζεται *τυπικά* σε διατάξεις της ΚΕΠΠΑ. Δεύτερον, η πράξη πρέπει επίσης να αντιστοιχεί, από απόψεως *περιεχομένου* ή *ουσιαστικά*, σε μέτρο της ΚΕΠΠΑ.

62. Η πρώτη από τις προϋποθέσεις αυτές απορρέει από το γράμμα του άρθρου 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 275 ΣΛΕΕ. Ασφαλώς, οι εν λόγω διατάξεις δεν αναφέρουν ρητώς τη δεύτερη προϋπόθεση. Είναι επίσης αληθές ότι η σταδιακή εισαγωγή μιας τέτοιας πρόσθετης προϋποθέσεως διά της νομολογιακής οδού οδήγησε στον περιορισμό του πεδίου της παρεκκλίσεως σχετικά με την ΚΕΠΠΑ, με αποτέλεσμα πράξεις οι οποίες, τουλάχιστον στο πλαίσιο μιας πιο τυπικής ερμηνείας των Συνθηκών, θα φαινόταν ότι εμπίπτουν στην παρέκκλιση, να υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο.

63. Εντούτοις, φρονώ ότι η εν λόγω εξέλιξη είναι απολύτως ορθή. Πριν περιγράψω τα κριτήρια για την ερμηνεία της εν λόγω δεύτερης προϋποθέσεως, θα εξηγήσω γιατί η κατεύθυνση την οποία ακολουθεί το Δικαστήριο υποστηρίζεται από τη συστηματική, ιστορική και τελολογική ερμηνεία του άρθρου 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 275 ΣΛΕΕ.

20 Απόφαση της 28ης Μαρτίου 2017, Rosneft (C-72/15, EU:C:2017:236) (στο εξής: απόφαση Rosneft).

21 Βλ. απόφαση Η κατά Συμβουλίου κ.λπ. (σκέψεις 54 και 55).

β) Τα κρίσιμα στοιχεία για την ορθή ερμηνεία του άρθρου 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 275 ΣΛΕΕ

64. Εξεταζόμενο υπό το πρίσμα του συνταγματικού πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το γεγονός ότι το άρθρο 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και το άρθρο 275 ΣΛΕΕ υπόκεινται σε στενή ερμηνεία, σε καμία περίπτωση δεν είναι κάτι μη φυσιολογικό.

65. Πρώτον, δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι, μολονότι η ΚΕΠΠΑ αποτελεί τομέα που διέπεται από «ειδικούς κανόνες και διαδικασίες»²², αποτελεί επίσης αναπόσπαστο μέρος του δικαίου της Ένωσης. Η έλλειψη αρμοδιότητας στον τομέα της ΚΕΠΠΑ δεν σημαίνει παντελή έλλειψη ουσιαστικών κριτηρίων. Κατ' αρχάς, η εξωτερική δράση της Ένωσης, είτε εντός του πλαισίου της ΚΕΠΠΑ είτε άλλων πολιτικών, έχει ως γνώμονα το ίδιο πλέγμα αρχών και στόχων²³. Η Ένωση οφείλει να «μεριμνά για τη συνοχή μεταξύ των διαφόρων τομέων της εξωτερικής της δράσης και μεταξύ αυτών και των άλλων πολιτικών της»²⁴.

66. Πιο σημαντικό είναι ότι οι πράξεις που εκδίδονται στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ πρέπει, οπωσδήποτε, να συνάδουν με τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον Χάρτη. Πράγματι, το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη υιοθετεί *θεσμικό ορισμό* του πεδίου εφαρμογής της εν λόγω πράξεως με γνώμονα τη δράση της Ένωσης: ο Χάρτης έχει εφαρμογή κάθε φορά που ενεργεί θεσμικό όργανο, άλλο όργανο ή οργανισμός της Ένωσης. Το άρθρο 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και το άρθρο 275 ΣΛΕΕ δεν θέτουν εν αμφιβόλω το πραγματικό τού ως άνω κανόνα δικαίου: προβλέπουν μεν αποκλεισμό από τον έλεγχο του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά δεν αποκλείουν τη δυνατότητα εφαρμογής του Χάρτη, ή άλλων διατάξεων του πρωτογενούς δικαίου ως προς το εν λόγω ζήτημα. Επομένως, παρά τους σημαντικούς περιορισμούς όσον αφορά τον δεκτικό προσφυγής χαρακτήρα των μέτρων της ΚΕΠΠΑ –πράγμα το οποίο οδήγησε τον γενικό εισαγγελέα N. Wahl να χαρακτηρίσει την ΚΕΠΠΑ ως *lex imperfecta*²⁵– εντούτοις, ακόμη και για τις πράξεις αυτές, δεν παύουν να ισχύουν κανόνες. *Lex imperfecta* δεν σημαίνει *absentia legis*.

67. Δεύτερον, αρχής γενομένης με την απόφαση-ορόσημο *Les Verts I*²⁶, το Δικαστήριο επισημαίνει παγίως ότι η (νυν) Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί κοινότητα βασιζόμενη στο κράτος δικαίου, καθώς και ότι οι Συνθήκες έχουν καθιερώσει ένα πλήρες σύστημα ένδικων βοηθημάτων και διαδικασιών, με το οποίο ανατίθεται στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο έλεγχος της νομιμότητας των μέτρων που εκδίδουν τα θεσμικά όργανα. Σήμερα, το κράτος δικαίου όχι μόνον συγκαταλέγεται στις αξίες επί των οποίων βασίζεται η Ένωση που αποτυπώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ, αλλά, επιπλέον, σύμφωνα με τα άρθρα 21 και 23 ΣΕΕ, αναφέρεται ως μία από τις κατευθυντήριες αρχές της εξωτερικής δράσεως της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου του συγκεκριμένου τομέα της ΚΕΠΠΑ.

68. Όπως τονίζει σε τακτική βάση το Δικαστήριο, η ύπαρξη αποτελεσματικού δικαστικού ελέγχου για τη διασφάλιση της τηρήσεως των κανόνων δικαίου της Ένωσης είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την ύπαρξη του κράτους δικαίου²⁷. Ειδικότερα, το όλο σύστημα των Συνθηκών συνίσταται στην παροχή δυνατότητας ασκήσεως ευθείας προσφυγής κατά *οποιοδήποτε μέτρο* λαμβάνουν τα θεσμικά όργανα το οποίο παράγει έννομα αποτελέσματα²⁸.

22 Άρθρο 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ.

23 Βλ. άρθρο 21, παράγραφοι 1 και 2, ΣΕΕ. Βλ., γενικότερα, άρθρο 7 ΣΛΕΕ.

24 Άρθρο 21, παράγραφος 3, ΣΕΕ (η υπογράμμισή δική μου).

25 Βλ. προτάσεις στην υπόθεση Η κατά Συμβουλίου κ.λπ. (C-455/14 P, EU:C:2016:212, σημείο 45).

26 Απόφαση της 23ης Απριλίου 1986, *Les Verts* κατά Κοινοβουλίου (294/83, EU:C:1986:166, σκέψη 23) (στο εξής: απόφαση *Les Verts I*). Προσφάτως, βλ. απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2019, ΕΚΤ κ.λπ. κατά Trasta Komercbanka κ.λπ. (C-663/17 P, C-665/17 P και C-669/17 P, EU:C:2019:923, σκέψη 54 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

27 Βλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, *Schrems* (C-362/14, EU:C:2015:650, σκέψη 95 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

28 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *Les Verts I* (σκέψη 24) και απόφαση *Elitaliana* (σκέψη 67).

69. Τούτου δοθέντος, ασφαλώς είναι αληθές, όπως προβάλλει το EUSC, ότι –υπό το πρίσμα του άρθρου 13, παράγραφος 2, ΣΕΕ και του άρθρου 51, παράγραφος 2, του Χάρτη– το άρθρο 47 του Χάρτη δεν μπορεί να απονείμει αρμοδιότητα στο Δικαστήριο όταν οι Συνθήκες το αποκλείουν²⁹. Εντούτοις, όπως το Γενικό Δικαστήριο ορθώς επισημαίνει στη σκέψη 85 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας συνεπάγεται ότι ο αποκλεισμός της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου όσον αφορά τις πράξεις που ενδέχεται να θίγουν ιδιώτες πρέπει να ερμηνεύεται στενά³⁰. Εν ολίγοις, το άρθρο 47 του Χάρτη δεν επιτρέπει στο Δικαστήριο να επανασυντάξει τις Συνθήκες, αλλά όντως επιβάλλει στο Δικαστήριο να ερμηνεύει τις υφιστάμενες διατάξεις κατά τέτοιον τρόπο ώστε να αξιοποιούνται πλήρως οι δυνατότητες που προβλέπουν για την παροχή ένδικης προστασίας σε κάθε πρόσωπο το οποίο θίγεται από πράξεις των θεσμικών ή άλλων οργάνων της Ένωσης.

70. Τρίτον, η πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου επιβεβαιώνει σαφέστατα ότι, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς εντός του οποίου λειτουργούν, τα θεσμικά όργανα της Ένωσης υπόκεινται κατ' αρχήν σε δικαστικό έλεγχο. Σύμφωνα με το άρθρο 19 ΣΕΕ, γενικώς στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εναπόκειται η εκπλήρωση της εν λόγω αποστολής, ήτοι η διασφάλιση της τηρήσεως του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών.

71. Συναφώς, επί παραδείγματι, στην απόφαση Florescu³¹, το Δικαστήριο έκρινε ότι μνημόνιο συμφωνίας το οποίο συνήφθη το 2009, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (εκ μέρους της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας) και τη Ρουμανία έπρεπε να θεωρηθεί ως πράξη των θεσμικών οργάνων όσον αφορά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ παρά τον *suī generis* χαρακτήρα του. Στην απόφαση James Elliot Construction³², το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι έχει αρμοδιότητα να εκδώσει προδικαστική απόφαση επί της ερμηνείας εναρμονισμένων τεχνικών προτύπων (στο εξής: ΕΤΠ), παρά το γεγονός ότι τα ΕΤΠ δεν αποτελούν δεσμευτικές πράξεις αλλά έγγραφα προς χρήση σε οικειοθελή βάση, και τα οποία τυπικώς θεσπίζονται από ιδιωτικούς οργανισμούς. Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα ΕΤΠ παράγουν έννομες συνέπειες, καθώς και ότι η Επιτροπή εμπλέκεται στη διαδικασία θεσπίσεως και εφαρμογής τους. Περαιτέρω, στην απόφαση Ledra³³, το Δικαστήριο έκρινε ότι παράνομες συμπεριφορές θεσμικών οργάνων της Ένωσης ενεργούντων εκτός του πλαισίου της Ένωσης μπορούν να οδηγήσουν στην άσκηση αγωγής αποζημιώσεως λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης βάσει των άρθρων 268 και 340 ΣΛΕΕ.

72. Τέταρτον, η εξέταση του ιστορικού θεσπίσεως του άρθρου 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 275 ΣΛΕΕ δεν υποστηρίζει ερμηνεία των εν λόγω διατάξεων η οποία θα υπερέβαινε το αυστηρώς αναγκαίο για τη διαφύλαξη των ιδιαιτεροτήτων της ΚΕΠΠΑ. Η παρέκκλιση σχετικά με την ΚΕΠΠΑ αποβλέπει πρωτίστως στη διατήρηση της «*θεσμικής ισορροπίας*» που επιδιώχθηκε από τους συντάκτες των Συνθηκών όσον αφορά την ως άνω πολιτική³⁴. Λόγω του προδήλως πολιτικού χαρακτήρα της, αποφασίστηκε ότι αρμόδια για τη χάραξη και υλοποίηση της ΚΕΠΠΑ είναι κυρίως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο, ενώ ο Ύπατος Εκπρόσωπος και τα κράτη μέλη είναι αρμόδια

29 Πρβλ. απόφαση της 25ης Ιουλίου 2002, *Unión de Pequeños Agricultores κατά Συμβουλίου* (C-50/00 P, EU:C:2002:462, σκέψη 44). Βλ., προσφάτως, απόφαση *Rosneft* (σκέψη 74).

30 Πρβλ., επίσης, απόφαση *Rosneft* (σκέψη 74).

31 Απόφαση της 13ης Ιουνίου 2017, *Florescu κ.λπ.* (C-258/14, EU:C:2017:448).

32 Απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 2016, *James Elliott Construction* (C-613/14, EU:C:2016:821).

33 Απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2016, *Ledra Advertising κ.λπ. κατά Επιτροπής και ΕΚΤ* (C-8/15 P έως C-10/15 P, EU:C:2016:701).

34 Βλ., επί παραδείγματι, Ευρωπαϊκή Συνέλευση, Κύκλος συζητήσεων σχετικά με το Δικαστήριο, «*Supplementary report on the question of judicial control relating to the common foreign and security policy*» (CONV689/1/03REV1), σημείο 5. Γενικότερα, για το ιστορικό θεσπίσεως των εν λόγω διατάξεων, με παραπομπές στις οικείες προπαρασκευαστικές πράξεις, βλ. Denza, E., *The Intergovernmental Pillars of the European Union*, Oxford University Press, Οξφόρδη, 2002, σ. 311 έως 322· ή Heliskoski, J., «*Made in Luxembourg: The fabrication of the law on jurisdiction of the court of justice of the European Union in the field of the Common Foreign and Security Policy*», *Europe and the World: A law review*, τόμος 2(1):3, UCL Press, 2018, σ. 2 έως 5.

για την υλοποίησή της³⁵. Επιπλέον, εκτιμήθηκε ότι οι νέες διατάξεις που διέπουν την ΚΕΠΠΑ, μολονότι επισήμως εντάσσονται στις Συνθήκες ΕΕ, δεν «επηρεάζουν την ευθύνη των κρατών μελών, όπως αυτή υφίσταται σήμερα, σχετικά με τη χάραξη και την άσκηση της εξωτερικής τους πολιτικής»³⁶.

73. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω εκτιμήσεων, το στενό πεδίο που αποδίδεται στην παρέκκλιση σχετικά με την ΚΕΠΠΑ συνάδει με ορισμένες βασικές συνταγματικές αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έρχομαι τώρα στο ζήτημα τι μπορεί να σημαίνουν από πρακτικής απόψεως οι εν λόγω αρχές.

γ) Γνήσιο περιεχόμενο ΚΕΠΠΑ;

74. Το άρθρο 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και το άρθρο 275 ΣΛΕΕ αποτελούν εκφράσεις «εξαιρετισμού λόγω περιεχομένου»: οι συντάκτες των Συνθηκών εκτίμησαν ότι τα ζητήματα που εμπíπτουν στην ΚΕΠΠΑ έχουν εγγενώς πολιτικό χαρακτήρα και, κατά συνέπεια, δεν είναι δεκτικά δικαστικού ελέγχου. Στο πλαίσιο αυτό, δεν πρέπει να λησμονείται ότι, ως εκ της φύσεώς της, η ΚΕΠΠΑ είναι επιχειρησιακή πολιτική: μια πολιτική με την οποία η Ένωση επιδιώκει τους (υπό ευρεία έννοια) στόχους της μέσω ενός συνόλου πράξεων (υπό ευρεία έννοια), κυρίως εκτελεστικού και πολιτικού χαρακτήρα³⁷.

75. Όπως προκύπτει με μεγάλη σαφήνεια από τις διατάξεις του κεφαλαίου 2 του τίτλου V της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (και ιδίως από το άρθρο 25 ΣΕΕ), οι κανόνες και οι πράξεις της ΚΕΠΠΑ σκοπούν κυρίως να διέπουν τη συμπεριφορά των θεσμικών και των λοιπών οργάνων της Ένωσης, αφενός, και των κρατών μελών, αφετέρου. Το «τυπικό» μέτρο της ΚΕΠΠΑ δεν προορίζεται να δημιουργήσει δικαιώματα και υποχρεώσεις για ιδιώτες³⁸.

76. Πάνω σε αυτή τη βάση, οι συντάκτες των Συνθηκών αποφάσισαν ότι οι τυχόν διαφορές σχετικά με την εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων πρέπει να λύνονται σε πολιτικό επίπεδο, χωρίς την εμπλοκή των δικαστηρίων. Από τη σκοπιά αυτή, το γεγονός ότι οι ιδιώτες δεν μπορούν να προσβάλουν ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης τη νομιμότητα των μέτρων της ΚΕΠΠΑ δεν πρέπει να δημιουργεί σημαντικό κενό στο νομικό σύστημα της Ένωσης.

77. Επομένως, η κρίση ως προς το αν το Δικαστήριο έχει ή δεν έχει αρμοδιότητα επί συγκεκριμένου ζητήματος πρέπει να ακολουθεί τη λογική που διέπει τις μόλις εκθεθείσες επιλογές των συντακτών των Συνθηκών. Σύμφωνα με την ανωτέρω προσέγγιση, η παρέκκλιση σχετικά με την ΚΕΠΠΑ δεν μπορεί να νοηθεί ως καταλαμβάνουσα πράξεις οι οποίες, μολονότι σχετίζονται με την ΚΕΠΠΑ, ή ακόμη και τυπικώς έχουν εκδοθεί εντός της ΚΕΠΠΑ, δεν αφορούν άμεσα ή ευθέως τη χάραξη, υλοποίηση ή εκτέλεση της εν λόγω πολιτικής. Με άλλα λόγια, όταν ο σύνδεσμος μεταξύ μιας πράξεως της Ένωσης και μιας δράσεως ή ενέργειας που αφορά την εξωτερική πολιτική της Ένωσης ή την ασφάλεια της Ένωσης είναι απλώς έμμεσος, δύσκολα θα δικαιολογείται ο αποκλεισμός της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι όποιες παρεμβάσεις των δικαστηρίων της Ένωσης στις περιπτώσεις αυτές δεν θα μπορούσαν να περιορίσουν (ή τουλάχιστον θα ήταν εξαιρετικά απίθανο να περιορίσουν) το περιθώριο χειρισμών που πρέπει να διαθέτουν τα θεσμικά όργανα της Ένωσης και τα κράτη μέλη όταν ενεργούν στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ.

³⁵ Άρθρα 24, παράγραφος 1, και 26 ΣΕΕ.

³⁶ Βλ. Δήλωση αριθ. 13 («Δήλωση σχετικά με την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας»), που προσαρτάται στη Συνθήκη της Λισσαβώνας.

³⁷ Για τη φράση αυτή, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση Η κατά Συμβουλίου κ.λπ. (C-455/14 P, EU:C:2016:212, σημείο 59).

³⁸ Βλ., επί παραδείγματι, άρθρο 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ: «Η θέσπιση νομοθετικών πράξεων αποκλείεται.»

78. Επιπλέον, προσθέτω ότι οι (περιορισμένες) εξουσίες του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά τον έλεγχο της νομιμότητας ορισμένων πράξεων που τυπικά εκδίδονται στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ σε καμία περίπτωση δεν έχει την έννοια ότι ο δικαστής της Ένωσης δύναται να ελέγξει (ή, συναφώς, ότι επιθυμεί να ελέγξει) επιλογές εξωτερικής πολιτικής ή ασφάλειας οι οποίες είναι προεχόντως πολιτικές. Ανεξαρτήτως του αν το άρθρο 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και το άρθρο 275 ΣΛΕΕ κωδικοποιούν μια μορφή «δόγματος περί πολιτικού ζητήματος», το Δικαστήριο έχει δείξει ότι έχει πλήρη επίγνωση των ορίων του συνταγματικού του ρόλου που επιβάλλονται από τις Συνθήκες³⁹ και, ιδίως, από την αρχή της διακρίσεως των εξουσιών⁴⁰. Το Δικαστήριο έχει επίσης επισημάνει επανειλημμένως ότι, όταν τα θεσμικά όργανα της Ένωσης διαθέτουν ευρεία εξουσία εκτιμήσεως και, ειδικότερα, όταν καλούνται να προβούν σε επιλογές, ιδίως, πολιτικής φύσεως καθώς και να πραγματοποιήσουν σύνθετες εκτιμήσεις, οι εκτιμήσεις επί των οποίων εδράζεται η άσκηση της εν λόγω εξουσίας αποτελούν αντικείμενο περιορισμένου δικαστικού ελέγχου⁴¹.

79. Για τους λόγους αυτούς, είναι σαφές ότι το γεγονός ότι πράξη στηρίζεται *τυπικά* στις διατάξεις της ΚΕΠΠΑ ή έχει εκδοθεί σε αυτό το πλαίσιο δεν αρκεί για την ενεργοποίηση της παρεκκλίσεως σχετικά με την ΚΕΠΠΑ. Η πράξη πρέπει επίσης να έχει γνήσιο *περιεχόμενο* ΚΕΠΠΑ.

80. Τούτο οδηγεί φυσικά στο ερώτημα: τι αποτελεί γνήσιο περιεχόμενο ΚΕΠΠΑ; Αναγνωρίζω ότι είναι αδύνατον να προβλεφθεί ένα αυστηρό κριτήριο βάσει του οποίου θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί σαφής διαχωρισμός μεταξύ του περιεχομένου που αφορά την ΚΕΠΠΑ και του περιεχομένου που δεν αφορά την ΚΕΠΠΑ. Η εν λόγω οριοθέτηση συνεπάγεται κατ' ανάγκην περιπτωσιολογική εξέταση, η οποία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το συγκεκριμένο πλαίσιο.

81. Εντούτοις, από την υφιστάμενη νομολογία⁴² προκύπτει ότι οι *συνήθεις διοικητικές πράξεις* –ήτοι οι διοικητικές πράξεις της Ένωσης που δεν συνδέονται άρρηκτα με την άσκηση της ΚΕΠΠΑ– δεν έχουν (επαρκές) περιεχόμενο ΚΕΠΠΑ ώστε να αποκλείονται από τον δικαστικό έλεγχο. Οι εν λόγω πράξεις συνήθως περιλαμβάνουν, επί παραδείγματι (και ιδίως), αποφάσεις σχετικά με τη διοίκηση του προσωπικού· αποφάσεις σχετικά με τον προϋπολογισμό και την πραγματοποίηση δαπανών· ή αποφάσεις σχετικά με τις συνήθειες και τακτικές διαδικασίες συνάψεως δημόσιων συμβάσεων.

82. Τονίζω τους εισάγοντες διαφοροποίηση όρους «συνήθως» και «συνήθειες» ή «τακτικές»: το κριτήριο είναι ότι το περιεχόμενο της απόφασεως είναι συνηθισμένο, σε αντίθεση με το περιεχόμενο που αφορά ειδικώς την ΚΕΠΠΑ. In abstracto, η εν λόγω σκέψη γίνεται ευχερέστερα αντιληπτή μέσω ενός νοητικού πειράματος αντιπαραβολής περιεχομένου: θα μπορούσε η προσβαλλόμενη πράξη, η οποία τυπικώς βασίζεται σε διάταξη της ΚΕΠΠΑ, να εκδοθεί εντός άλλου πλαισίου που δεν εμπίπτει στην ΚΕΠΠΑ; Αν ναι, θα μπορούσαν το περιεχόμενό της και οι λόγοι που οδήγησαν στην έκδοσή της να είναι παρεμφερείς, ή ακόμη και οι ίδιοι, αν είχε εκδοθεί σε πλαίσιο που δεν εμπίπτει στην ΚΕΠΠΑ; Αν η απάντηση σε αμφότερες τις ανωτέρω ερωτήσεις είναι καταφατική, τότε, κατά πάσα πιθανότητα, η πράξη δεν έχει γνήσιο περιεχόμενο ΚΕΠΠΑ.

39 Βλ., επί παραδείγματι, απόφαση της 1ης Μαρτίου 2016, National Iranian Oil Company κατά Συμβουλίου (C-440/14 P, EU:C:2016:128, σκέψη 77 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Σχετικά με τον αυτοπεριορισμό του Δικαστηρίου, βλ. στη νομική θεωρία, με περαιτέρω παραπομπές, Koutrakos, P., «Judicial Review in the EU's Common Foreign and Security Policy», *International and Comparative Law Quarterly*, τόμος 67, Cambridge University Press, 2017, σ. 13.

40 Όπως επισημαίνει το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών, «ο μη δεκτικός προσφυγής χαρακτήρας ενός πολιτικού ζητήματος αποτελεί κατά κύριο λόγο έκφανση της διακρίσεως των εξουσιών» [βλ. Baker κατά Carr, 369 U.S. 186 (1962)]. Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Wathelet στην υπόθεση Rosneft (C-72/15, EU:C:2016:381, σημείο 52).

41 Βλ., προσφάτως, απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2019, Purrinck κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-418/18 P, EU:C:2019:1113, σκέψεις 95 και 96 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

42 Βλ. νομολογία που μνημονεύεται στα σημεία 54 και 56 των παρουσών προτάσεων.

83. Πράγματι, οι κοινές διοικητικές πράξεις συνήθως δεν έχουν επίσης στοιχεία πολιτικής ή στρατηγικής. Ακόμη και αν εκδίδονται εντός του πλαισίου της ΚΕΠΠΑ, αφορούν τη συνήθη άσκηση της διοικήσεως της Ένωσης. Επιπλέον, κάλλιστα ενδέχεται να επηρεάζουν την κατάσταση συγκεκριμένων ατόμων ή οντοτήτων. Υπό αυτές τις περιστάσεις, το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη, δεν μπορεί παρά να τυγχάνει πλήρους εφαρμογής. Οι εν λόγω πράξεις πρέπει να είναι δεκτικές δικαστικού ελέγχου, ανεξαρτήτως του τυπικού ορισμού τους.

84. Τέλος, όπως προεκτέθηκε⁴³, το Δικαστήριο προσφάτως επισήμανε ότι οι ανωτέρω κρίσεις ισχύουν επίσης για τις αποφάσεις διττού περιεχομένου. Εντούτοις, φρονώ ότι η εν λόγω εκτίμηση δεν έχει την έννοια ότι ο δικαστής της Ένωσης πρέπει να ελέγχει κάθε παράβαση ή σφάλμα που προβάλλεται σχετικά με τις εν λόγω αποφάσεις. Είναι οπωσδήποτε δύσκολο να πραγματοποιηθεί διαχωρισμός του διττού περιεχομένου των εν λόγω αποφάσεων. Άπαξ μια απόφαση διττού περιεχομένου καθίσταται δεκτική δικαστικού ελέγχου λόγω του περιεχομένου της που δεν αφορά τον τομέα της ΚΕΠΠΑ, μπορεί να υπάρξει κάποια παρεπόμενη εισέλευση στο περιεχόμενό της που αφορά τον τομέα της ΚΕΠΠΑ.

85. Για αυτούς ακριβώς τους λόγους, προτείνω η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης επί των εν λόγω ζητημάτων να νοηθεί ως μια κλίμακα ή μια σταδιακή αλληλουχία, και όχι μόνον ως δύο απόλυτα άκρα, όπου απλώς και μόνον η ύπαρξη διττού περιεχομένου αυτομάτως καθιστά τα πάντα δεκτικά δικαστικού ελέγχου. Στο ένα άκρο του φάσματος, βρίσκονται οι αποφάσεις που μοιλονότι τυπικώς βασιζονται σε διάταξη της ΚΕΠΠΑ, το περιεχόμενό τους έχει πολύ μικρή σχέση με την ΚΕΠΠΑ. Στο άλλο άκρο, βρίσκονται οι αποφάσεις που σαφώς εμπίπτουν πλήρως στην παρέκκλιση σχετικά με την ΚΕΠΠΑ. Στη συνέχεια, στη γκριζα ζώνη που υπάρχει ενδιάμεσως, βρίσκονται οι αποφάσεις διττού ή πολλαπλού περιεχομένου, όσον αφορά τις οποίες συνιστάται προσοχή και αυτοσυγκράτηση⁴⁴. Αν το περιεχόμενο πράξεως το οποίο δεν αφορά την ΚΕΠΠΑ είναι απλώς παρεπόμενο του περιεχομένου της που αφορά την ΚΕΠΠΑ, τότε πρέπει να υπερισχύσει το τελευταίο και, κατά συνέπεια, να περιορίσει ή ακόμη και να αποκλείσει τον δικαστικό έλεγχο.

δ) Η υπό κρίση υπόθεση

86. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω εκτιμήσεων, φρονώ ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν έσφαλε όταν έκρινε ότι έχει αρμοδιότητα να εκδικάσει την παρούσα υπόθεση.

87. Οι προσβαλλόμενες αποφάσεις αποτελούν πράξεις συνήθους διοικήσεως προσωπικού, οι οποίες δεν έχουν, ασφαλώς όπως η υπόθεση παρουσιάστηκε και συζητήθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου, περιεχόμενο που αφορά ειδικώς την ΚΕΠΠΑ. Οι προσβαλλόμενες αποφάσεις, πράγματι, δεν διαφέρουν από αποφάσεις οι οποίες, σε μια παρόμοια περίπτωση, θα μπορούσαν να εκδοθούν όσον αφορά οποιονδήποτε υπάλληλο έχοντα προσληφθεί από όργανο ή οργανισμό της Ένωσης ο οποίος έχει συσταθεί στο πλαίσιο οποιασδήποτε άλλης πολιτικής της Ένωσης.

88. Επιπλέον, σε αντίθεση με τα επιχειρήματα που προέβαλε το EUSC, το γεγονός ότι οι κανόνες της Ένωσης, οι οποίοι φέρεται ότι παραβιάστηκαν από τις προσβαλλόμενες αποφάσεις, δεν αφορούν τον προϋπολογισμό της Ένωσης στερείται, κατά την άποψή μου, σημασίας. Από την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Elitaliana* δεν μπορεί να συναχθεί ότι αποφάσεις που εκδόθηκαν στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ είναι δεκτικές δικαστικού ελέγχου μόνον όταν παραβιάζουν τους κανόνες που διέπουν τον προϋπολογισμό της Ένωσης. Το στοιχείο που στην περίπτωση εκείνη κατέστησε την πράξη δεκτική δικαστικού ελέγχου ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης ήταν το γεγονός ότι, παρά

⁴³ Βλ. σημείο 56 των παρουσών προτάσεων.

⁴⁴ Βλ., επίσης, σημείο 78 των παρουσών προτάσεων. Ακόμη και αν το Δικαστήριο ίσως επιλαμβάνεται με επιφύλαξη όσον αφορά ορισμένα στοιχεία μιας αποφάσεως σε τέτοιες καταστάσεις, η ένταση του δικαστικού ελέγχου θα είναι κατά πάσα πιθανότητα σημαντικά περιορισμένη.

το ότι η προσβληθείσα απόφαση προερχόταν από οντότητα που είχε δημιουργηθεί στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ (και, ως εκ τούτου, πιθανόν σύμφωνα με τις διατάξεις που αφορούν την ΚΕΠΠΑ), η εν λόγω απόφαση i) είχε εκδοθεί βάσει διατάξεων μη εμπιπτουσών στην ΚΕΠΠΑ, και ii) η προσφεύγουσα είχε προβάλει παραβάσεις διατάξεων μη εμπιπτουσών στην ΚΕΠΠΑ.

89. Επομένως, το στοιχείο του προϋπολογισμού στην απόφαση *Elitaliana* ήταν, κατά την άποψή μου, ένα ειδικό παράδειγμα του γενικότερου κανόνα που προσπάθησα να εκθέσω στην προηγούμενη ενότητα των παρουσών προτάσεων: οι επίμαχες στην απόφαση εκείνη αποφάσεις περί αναθέσεως δημόσιων συμβάσεων αποτελούσαν περιπτώσεις συνήθων διοικητικών πράξεων οι οποίες δεν συνδέονταν άρρηκτα με την άσκηση της ΚΕΠΠΑ, και ως εκ τούτου δεν αποκλείονταν του δικαστικού ελέγχου.

3. Αρμοδιότητα (2): ο συμβατικός χαρακτήρας της εργασιακής σχέσεως και η έλλειψη ρήτρας διαιτησίας

90. Στη συνέχεια, θα εξηγήσω γιατί κατά την άποψή μου το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε νομική πλάνη ούτε όταν έκρινε ότι έχει αρμοδιότητα παρά τα δύο περαιτέρω στοιχεία που επικαλέστηκε το EUSC: το γεγονός ότι η εργασιακή σχέση μεταξύ της αναιρεσίβλητης και του EUSC βασιζόταν σε σύμβαση και το γεγονός ότι η εν λόγω σύμβαση εργασίας δεν περιείχε ειδική ρήτρα διαιτησίας υπέρ της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

α) Προκαταρκτικές παρατηρήσεις σχετικά με ζητήματα προσωπικού

91. Η σχέση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του προσωπικού της διέπεται κατά κύριο λόγο από τον Κανονισμό Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων και από το Καθεστώς που εφαρμόζεται επί του λοιπού προσωπικού της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (στο εξής: γενικός κανονισμός υπηρεσιακής καταστάσεως)⁴⁵. Κατά το άρθρο 270 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει το «μονοπώλιο» επί των διαφορών μεταξύ της Ένωσης και των υπαλλήλων της, «εντός των ορίων και σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζει [ο γενικός κανονισμός υπηρεσιακής καταστάσεως]».

92. Ωστόσο, οι οργανισμοί και τα λοιπά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συχνά έχουν δικούς τους κανονισμούς υπηρεσιακής κατάστασης, οι οποίοι μπορεί να είναι ή να μην είναι παρεμφερείς με τον γενικό κανονισμό υπηρεσιακής καταστάσεως⁴⁶. Όπως αναφέρθηκε στο σημείο 8 των παρουσών προτάσεων, το EUSC έχει δικό του κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης. Όσον αφορά το πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, ο κανονισμός υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC εκδόθηκε με απόφαση του Συμβουλίου της 14ης Σεπτεμβρίου 2009⁴⁷.

93. Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC, οι κανόνες που προβλέπονται σε αυτόν εφαρμόζονται, πλην εξαιρέσεων, στους «υπαλλήλους που προσλαμβάνονται με σύμβαση από το [EUSC]».

⁴⁵ Κανονισμός 31 (ΕΟΚ), 11 (ΕΥΡΑΤΟΜ) (ΕΕ ειδ. έκδ. 01/001, σ. 19), όπως τροποποιήθηκε.

⁴⁶ Υπάρχουν επίσης οργανισμοί, αποστολές και άλλα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν έχουν δικούς τους κανονισμούς υπηρεσιακής καταστάσεως και προσλαμβάνουν το προσωπικό τους με συμβάσεις διαφορετικού χαρακτήρα. Αναλόγως του νομικού πλαισίου που έχει εφαρμογή στις εν λόγω συμβάσεις, οι εκτιμήσεις που εκτίθενται στις παρούσες προτάσεις σχετικά με την κατάσταση της αναιρεσίβλητης μπορεί να ασκούν ή να μην ασκούν επιρροή όσον αφορά το προσωπικό των εν λόγω οργανισμών, αποστολών και άλλων οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βλ., συναφώς, υπόθεση C-730/18 P, SC κατά Eulex Kosovo, η οποία τώρα εκκρεμεί.

⁴⁷ Η εν λόγω απόφαση κατήργησε τον προηγούμενο κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης του SatCen, ο οποίος είχε εκδοθεί από το Συμβούλιο στις 21 Δεκεμβρίου 2001 (ΕΕ 2002, L 39, σ. 44), όπως τροποποιήθηκε στη συνέχεια.

94. Στη συνέχεια, το άρθρο 1, παράγραφος 2, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC ορίζει ότι ο όρος «εργαζόμενος» καλύπτει δύο χωριστές κατηγορίες υπαλλήλων:

- «α) τους υπαλλήλους που έχουν συνάψει συμβάσεις με το [EUSC] και κατέχουν θέσεις οι οποίες περιλαμβάνονται στον πίνακα θέσεων μελών του προσωπικού που επισυνάπτεται ετησίως στον προϋπολογισμό του [EUSC].
- β) το τοπικό προσωπικό που έχει συνάψει συμβάσεις με το [EUSC] βάσει της τοπικής εθνικής νομοθεσίας.»

95. Επομένως, ο κανονισμός υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC δημιουργεί κατ' ουσίαν ένα διττό σύστημα προσλήψεως υπαλλήλων⁴⁸. Αφενός, το EUSC μπορεί να προσλαμβάνει τα μέλη του προσωπικού του ως «υπαλλήλους», περίπτωση στην οποία η συμβατική σχέση μεταξύ του υπαλλήλου και του οργανισμού θα διέπεται κατ' ουσίαν από τις διατάξεις του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC. Αφετέρου, το EUSC μπορεί να προσλαμβάνει προσωπικό ως «τοπικό προσωπικό», με συμβάσεις που διέπονται από την εθνική νομοθεσία.

96. Επομένως, από συμβατικής απόψεως, δεν υπάρχει αντιστοιχία μεταξύ των δύο κατηγοριών μελών του προσωπικού. Αναπόφευκτα, η εν λόγω διαφορά έχει αντίκτυπο όσον αφορά το αρμόδιο δικαιοδοτικό όργανο σχετικά με οποιαδήποτε εργατική διαφορά μεταξύ του εργαζομένου και του εργοδότη.

97. Όσον αφορά το *τοπικό προσωπικό*, τόσο το EUSC όσο και το πρόσωπο που προσλαμβάνεται έχουν ευρύτερο περιθώριο να διαπραγματευθούν τις διάφορες πτυχές της μελλοντικής επαγγελματικής τους σχέσεως. Τα βασικά χαρακτηριστικά της εν λόγω σχέσεως εκτίθενται στην ίδια τη σύμβαση η οποία συμπληρώνεται, όταν χρειάζεται, από τους σχετικούς εθνικούς νόμους. Σε αντίθεση με ό,τι ισχύει για τους υπαλλήλους, η επιρροή του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC (ή οποιασδήποτε άλλης παρόμοιας πράξεως των θεσμικών οργάνων της Ένωσης) στο πλαίσιο αυτό είναι πολύ πιο περιορισμένη. Επομένως, η επαγγελματική σχέση μεταξύ του εργοδότη και των εργαζομένων του ορθώς δύναται να χαρακτηριστεί ως συμβατική.

98. Κατά συνέπεια, όσον αφορά το τοπικό προσωπικό, η συμβατική ευθύνη του οργανισμού διέπεται, σύμφωνα με το άρθρο 340, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, «από το δίκαιο που εφαρμόζεται στη σχετική σύμβαση». Η σύμβαση μπορεί επομένως να περιέχει ρήτρα διαιτησίας ή ειδικές ρυθμίσεις οι οποίες ορίζουν ως αρμόδια, επί παραδείγματι, τα τοπικά δικαστήρια ή άλλα εθνικά δικαστήρια. Επίσης, δεν αποκλείονται άλλες μορφές διαιτησίας. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 272 ΣΛΕΕ, ως αρμόδιο μπορεί να οριστεί επίσης το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πράγματι, στις περιπτώσεις αυτές, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι αποκλειστικώς αρμόδιο, καθόσον κάτι τέτοιο θα προσέκρουε στις διατάξεις των άρθρων 272 και 274 ΣΛΕΕ⁴⁹.

99. Αντιθέτως, όταν προσλαμβάνει *υπαλλήλους*, το EUSC έχει μικρότερο περιθώριο χειρισμών. Είναι αλήθεια ότι η επαγγελματική σχέση μεταξύ του υπαλλήλου και του οργανισμού της Ένωσης αρχίζει με σύμβαση. Εντούτοις, θα ήταν ανακριβές να θεωρηθεί ότι πρόκειται για αμιγώς συμβατική σχέση. Η σύμβαση εργασίας αποτελεί κατ' ουσίαν τη βάση για να φθάσει κάποιος σε μια κατάσταση της οποίας τα κύρια χαρακτηριστικά δεν καθορίζονται ελεύθερα από τους αντισυμβαλλόμενους στην εν λόγω σύμβαση. Η επαγγελματική σχέση μεταξύ του υπαλλήλου και του οργανισμού, στην πραγματικότητα, διέπεται σε μεγάλο βαθμό από μια δημοσίου δικαίου πράξη της Ένωσης: τον κανονισμό υπηρεσιακής

⁴⁸ Στη συνέχεια, θα επικεντρωθώ στους υπαλλήλους που έχουν προσληφθεί απ' ευθείας από το SatCen, οπότε δεν θα εξετάσω το προσωπικό που μπορεί ενδεχομένως να έχει αποσπασθεί από τα κράτη μέλη ή από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης.

⁴⁹ Το άρθρο 274 ΣΛΕΕ ορίζει ότι, «[ε]φόσον οι Συνθήκες δεν προβλέπουν αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι διαφορές στις οποίες η Ένωση είναι διάδικος δεν εξαιρούνται εκ του λόγου αυτού από την αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων». Επί του σημείου αυτού, βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, Λητώ Μαιευτικό Γυναικολογικό και Χειρουργικό Κέντρο κατά Επιτροπής (C-506/13 P, EU:C:2015:562, σκέψη 19).

κατάστασης του EUSC. Επομένως, η διαδικασία που ακολουθείται για την πρόσληψη, ο ορισμός της επίμαχης συμβάσεως και το νομικό πλαίσιο εντός του οποίου συνάπτεται η εν λόγω σύμβαση προϋποθέτουν την άσκηση των προνομίων που έχουν παρασχεθεί στον οργανισμό με γενικής ισχύος πράξη της Ένωσης⁵⁰.

100. Με άλλα λόγια, η σύμβαση αποτελεί κατ' ουσίαν μέσο για την προσχώρηση στο καθεστώς που προβλέπεται υποχρεωτικά στον κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC. Το ίδιο ισχύει όσον αφορά την επιλογή (ή, ακριβέστερα, την έλλειψη επιλογής) του κατάλληλου δικαστικού οργάνου για τη λύση των εργατικών διαφορών. Τα ανωτέρω στοιχεία ρυθμίζονται επιτακτικώς στον κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC. Με αυτή την έννοια, ο εν επίμαχος οργανισμός δεν ενεργεί όπως θα ενεργούσε οποιοσδήποτε άλλος (ιδιώτης) εργοδότης.

101. Στο πλαίσιο αυτό, οποιαδήποτε απόφαση σχετικά με τη συμβατική ευθύνη του εν λόγω οργανισμού η οποία απορρέει από παράβαση της συμβάσεως εργασίας θα αφορά οπωσδήποτε την ερμηνεία διατάξεων που διαλαμβάνονται σε πράξη δημοσίου δικαίου, η οποία έχει εκδοθεί από θεσμικά όργανα της Ένωσης σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στις Συνθήκες της Ένωσης, και η οποία έχει δημοσιευθεί στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (στη σειρά «L»). Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εναπόκειται να «εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών»⁵¹.

102. Κατόπιν των ανωτέρω θα προχωρήσω στην εξέταση της συγκεκριμένης καταστάσεως της αναιρεσίβλητης και του τρόπου με τον οποίο η κατάσταση αυτή εκτιμήθηκε στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.

β) Η υπό κρίση υπόθεση

103. Δεν αμφισβητείται ότι το EUSC προσέλαβε την αναιρεσίβλητη ως υπάλληλο κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC. Τούτο προκύπτει με σαφήνεια τόσο από την πρόταση που απηύθυνε το EUSC προς την αναιρεσίβλητη όσο και από τη σύμβαση που συνήφθη μεταξύ των αντιδίκων. Μάλιστα, τα έγγραφα της 7ης και 8ης Ιουλίου 2009 του διευθυντή του EUSC προς την αναιρεσίβλητη αναφέρονται σε «διορισμό» της αναιρεσίβλητης στην προταθείσα θέση εργασίας.

104. Δεν αμφισβητείται ότι ο γενικός κανονισμός υπηρεσιακής καταστάσεως δεν τυγχάνει εφαρμογής εν προκειμένω, και, ως εκ τούτου, ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι (αποκλειστικά) αρμόδιο για τον δικαστικό έλεγχο των προσβαλλόμενων αποφάσεων και την εκδίκαση του αιτήματος αποζημιώσεως βάσει του άρθρου 270 ΣΛΕΕ⁵².

105. Στις σκέψεις 99, 120 και 123 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, ωστόσο, ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει αρμοδιότητα εν προκειμένω, σύμφωνα με τα άρθρα 263 και 268 ΣΛΕΕ.

106. Υπό το πρίσμα του νομικού πλαισίου που εκτέθηκε ανωτέρω, συμφωνώ με την εν λόγω ανάλυση. Τα επιχειρήματα που προέβαλαν το EUSC και το Συμβούλιο προς αντίκρουση του εν λόγω συμπεράσματος στηρίζονται, κατά τη γνώμη μου, σε εσφαλμένη ανάγνωση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ή, εν πάση περιπτώσει, δεν ευσταθούν από νομικής απόψεως.

⁵⁰ Πρβλ. απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2004, Pflugradt κατά ΕΚΤ (C-409/02 P, EU:C:2004:625, σκέψεις 33 επ.), στην οποία παραπέμπει η σκέψη 129 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Ομοίως, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα P. Léger στην υπόθεση Pflugradt κατά ΕΚΤ (EU:C:2004:416, σημεία 32 έως 36).

⁵¹ Βλ., επίσης, σκέψη 107 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

⁵² Βλ., επίσης, σκέψη 122 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

107. Πρώτον, δεν είναι ορθό ότι το Γενικό Δικαστήριο συνήγαγε την αρμοδιότητά του εν προκειμένω μόνον από την αρχή της ισότητας. Το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε σαφώς ότι η αρμοδιότητά του βασίζεται στα άρθρα 263 και 268 ΣΛΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο εξήγησε γιατί τα αιτήματα της αναιρεσίβλητης δεν εμπίπτουν στην παρέκκλιση που προβλέπεται στο άρθρο 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και στο άρθρο 275 ΣΛΕΕ, η οποία πρέπει να ερμηνεύεται στενά⁵³. Ένας από τους λόγους για αυτό είναι ακριβώς ότι διαφορετική ερμηνεία θα προσέκρουε στη αρχή της ισότητας, δεδομένου ότι υπάλληλοι ευρισκόμενοι σε παρόμοιες καταστάσεις θα αντιμετώπιζονταν με διαφορετικό τρόπο όσον αφορά την εκδίκαση των εργατικών διαφορών⁵⁴.

108. Οι ανωτέρω εκτιμήσεις καθιστούν σαφές επίσης ότι δεν είναι πειστικές οι αιτιάσεις του EUSC ότι το Γενικό Δικαστήριο παραβίασε την αρχή της δοτής αρμοδιότητας συνάγοντας ότι έχει αρμοδιότητα ενώ αυτό δεν προβλέπεται σε καμία διάταξη των Συνθηκών.

109. Δεύτερον, το EUSC προβάλλει ότι οι προσβαλλόμενες αποφάσεις δεν παράγουν έννομα αποτελέσματα έναντι τρίτων κατά την έννοια του άρθρου 263, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ και κατ'επέκταση δεν μπορούν να προσβληθούν δυνάμει της εν λόγω διατάξεως. Εφόσον η αναιρεσίβλητη είναι υπάλληλος του EUSC, δεν μπορεί να θεωρηθεί «τρίτος» σε σχέση με τον εργοδότη της. Επομένως, εφόσον το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ επιτρέπει σε ιδιώτες να προσβάλλουν πράξεις «υπό τις προϋποθέσεις του πρώτου και του δεύτερου εδαφίου», οι εν λόγω αποφάσεις δεν μπορούν –κατά το EUSC– να αποτελέσουν αντικείμενο ελέγχου από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

110. Φρονώ ότι το επιχείρημα του EUSC δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Το πρώτο και το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 263 ΣΛΕΕ αφορούν το παραδεκτό των προσφυγών ακυρώσεως που ασκούνται από τα κράτη μέλη, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο ή την Επιτροπή κατά οποιασδήποτε πράξεως της Ένωσης η οποία προορίζεται να παράγει έννομα αποτελέσματα. Πάντως, για να είναι μια πράξη δεκτική προσφυγής, τα εν λόγω αποτελέσματα πρέπει να παράγονται «έναντι τρίτων». Με την εν λόγω προϋπόθεση επιδιώκεται να αποκλείονται από τις δεκτικές προσφυγής πράξεις τα λεγόμενα *interna corporis*: ήτοι οι πράξεις που αφορούν την εσωτερική οργάνωση ενός θεσμικού οργάνου, οι οποίες δεν παράγουν έννομα αποτελέσματα εκτός του πλαισίου αυτού⁵⁵. Υπάρχουν δύο κυρίως λόγοι για τον αποκλεισμό αυτόν. Πρώτον, λόγω του συνταγματικού καθεστώτος τους, τα θεσμικά όργανα της Ένωσης πρέπει να έχουν την εξουσία να οργανώνουν την εσωτερική τους λειτουργία κατά τον τρόπο που κρίνουν κατάλληλο. Δεύτερον, τα θεσμικά όργανα ή τα κράτη μέλη δεν έχουν έννομο συμφέρον να ασκήσουν προσφυγή κατά διατάξεων τα αποτελέσματα των οποίων αφορούν αμιγώς την εσωτερική οργάνωση άλλου θεσμικού οργάνου.

111. Πάντως, είναι προφανές ότι τούτο δεν συμβαίνει εν προκειμένω. Οι προσβαλλόμενες αποφάσεις είχαν σκοπό να θίξουν τη νομική κατάσταση της αναιρεσίβλητης, η οποία –τουλάχιστον στο παρόν πλαίσιο– έχει νομική προσωπικότητα χωριστή από αυτήν του οργανισμού. Επιπλέον, οι εν λόγω αποφάσεις είναι, αναμφισβήτητα, πράξεις οι οποίες έχουν ως αποδέκτη την αναιρεσίβλητη, κατά την έννοια του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, πράξεις οι οποίες παράγουν δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα, ικανά να θίξουν τα συμφέροντα του προσφεύγοντος, μεταβάλλοντας ουσιωδώς τη νομική του κατάσταση, συνιστούν πράξεις δεκτικές προσφυγής ακυρώσεως⁵⁶.

53 Βλ., ιδίως, σκέψεις 80 έως 84 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

54 Σκέψεις 94 έως 97 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

55 Πρβλ. αποφάσεις της 25ης Φεβρουαρίου 1988, *Les Verts* κατά Κοινοβουλίου (190/84, EU:C:1988:94, σκέψη 8) (απόφαση *Les Verts* II), της 23ης Μαρτίου 1993, *Weber* κατά Κοινοβουλίου (C-314/91, EU:C:1993:109, σκέψη 9), και της 6ης Απριλίου 2000, *Ισπανία* κατά Επιτροπής (C-443/97, EU:C:2000:190, σκέψη 28).

56 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 11ης Νοεμβρίου 1981, *IBM* κατά Επιτροπής (60/81, EU:C:1981:264, σκέψη 9), και της 9ης Δεκεμβρίου 2014, *Schönberger* κατά Κοινοβουλίου (C-261/13 P, EU:C:2014:2423, σκέψη 13).

112. Περαιτέρω, η αποδοχή, σε όλες τις λογικές συνέπειές τους, των επιχειρημάτων που προέβαλε το EUSC θα σήμαινε ότι μια κατηγορία του προσωπικού του, ή μάλλον η βασική κατηγορία του προσωπικού του, θα στερούνταν προσβάσεως σε οποιοδήποτε δικαστήριο. Μια κατηγορία προσωπικού, η οποία ορίζεται σαφώς σε πράξη του παράγωγου δικαίου, τον κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC, ο οποίος με κάθε εύλογη νομική ερμηνεία αποτελεί καθεστώς της Ένωσης⁵⁷, δεν θα ενέπιπτε ούτε στο άρθρο 270 ΣΛΕΕ ούτε στο άρθρο 263 ΣΛΕΕ. Θα παρέμενε εγκλωβισμένη σε μια μη προστατευόμενη από δικαστικής απόψεως ζώνη.

113. Τρίτον, και τελευταίον, δεν με πείθει το επιχείρημα του EUSC, ότι, εφόσον η σχέση του με την αναιρεσίβλητη είναι συμβατικού χαρακτήρα, το Γενικό Δικαστήριο θα είχε αρμοδιότητα μόνον αν η σύμβαση περιείχε ρήτρα διαιτησίας υπέρ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στα σημεία 99 έως 101 των παρουσών προτάσεων, εξήγησα γιατί φρονώ ότι, σε μια κατάσταση όπως η επίμαχη στην παρούσα διαδικασία, η διαφορά εγείρει ζητήματα τα οποία βαίνουν πέραν μιας απλώς και μόνον συμμορφώσεως του εργοδότη (ήτοι του EUSC) με τη σύμβαση που έχει συνάψει με έναν εκ των εργαζομένων του (την αναιρεσίβλητη). Για υπαλλήλους όπως η αναιρεσίβλητη, οι εργατικές διαφορές κατ' ουσίαν αφορούν το αν ο οργανισμός της Ένωσης ενήργησε σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες που θεσπίστηκαν με απόφαση του Συμβουλίου: τον κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC.

114. Κατά συνέπεια, το αν η αναιρεσίβλητη βρίσκεται ή όχι σε παρόμοια θέση με εκείνη της προσφεύγουσας στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση του Δικαστηρίου, Η κατά Συμβουλίου κ.λπ. –ζήτημα το οποίο συζητήθηκε διεξοδικώς μεταξύ των αντιδίκων– δεν ασκεί επιρροή στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως. Προσθέτω παρεμπιπτόντως, ότι –όπως αναγνώρισε το Συμβούλιο κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση– αν τα μέλη του προσωπικού που έχουν αποσπασθεί από τα κράτη μέλη έχουν πρόσβαση στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τον ίδιο τρόπο με τα μέλη του προσωπικού που έχουν αποσπασθεί από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης (όπως έκρινε το Δικαστήριο στην απόφαση Η κατά Συμβουλίου κ.λπ.), τούτο πρέπει να ισχύει, κατά μείζονα λόγο, για υπαλλήλους όπως η αναιρεσίβλητη. Ενώ τα πρώτα θα μπορούν εύκολα να λάβουν επαρκή δικαστική προστασία από τα δικαστήρια του κράτους μέλους από τα οποία αποσπάστηκαν⁵⁸, αυτό δεν ισχύει κατ' ανάγκην για τα δεύτερα. Πράγματι, οι υπάλληλοι προσλαμβάνονται απ' ευθείας από το θεσμικό ή άλλο όργανο της Ένωσης και δεν έχουν (ούτε μπορούν να έχουν) κανέναν επαγγελματικό δεσμό με εθνικές αρχές.

115. Τέλος, επισημαίνω ότι, στις σκέψεις 124 έως 132 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο εξήγησε δεόντως γιατί, κατά την κρίση του, η αναιρεσίβλητη βρισκόταν σε παρόμοια θέση με εκείνη των άλλων υπαλλήλων των θεσμικών ή άλλων οργάνων της Ένωσης. Δεν διακρίνω κάποιο προφανές νομικό σφάλμα ή κάποια παραμόρφωση πραγματικών περιστατικών ή αποδεικτικών στοιχείων στα εν λόγω χωρία.

116. Για τους λόγους αυτούς, ο πρώτος και ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως που προβάλλει το EUSC πρέπει να απορριφθούν.

4. Η έκταση και οι συνέπειες της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου: η ένσταση ελλείψεως νομιμότητας του άρθρου 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC

117. Συμφωνώ με την κρίση του Γενικού Δικαστηρίου ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει αρμοδιότητα στην παρούσα υπόθεση.

⁵⁷ Επομένως, διαφέρει από το καθεστώς του τοπικού προσωπικού, του οποίου οι συμβάσεις είναι πιθανό να διέπονται από τοπικούς νόμους που περιέχουν ρήτρα διαιτησίας υπέρ των τοπικών δικαστηρίων (των κρατών μελών) (βλ. σημεία 97 και 98 των παρουσών προτάσεων).

⁵⁸ Είναι σημαντικό ότι τα εν λόγω δικαστήρια έχουν την ευχέρεια, ή την υποχρέωση, να υποβάλλουν στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα επί της ερμηνείας ή του κύρους πράξεως της Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ.

118. Ωστόσο, δεν συμφωνώ όσον αφορά τις συνέπειες που το Γενικό Δικαστήριο αποδίδει στην ανωτέρω κρίση. Πράγματι, φρονώ ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κάνοντας δεκτή την ένσταση ελλείψεως νομιμότητας του άρθρου 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC που είχε προβάλει η αναιρεσίβλητη.

119. Επισημαίνω εξαρχής ότι το EUSC δεν έθεσε το εν λόγω ζήτημα με τις αιτιάσεις του ως χωριστό λόγο αναιρέσεως. Ωστόσο, το σφάλμα του Γενικού Δικαστηρίου συναφώς είναι η λογική συνέπεια των επιχειρημάτων που προέβαλε το EUSC στο πλαίσιο του πρώτου και του δεύτερου λόγου αναιρέσεως. Αν αυτοί οι λόγοι αναιρέσεως είχαν ευδοκιμήσει, τότε υποχρεωτικά θα καταρρίπτονταν επίσης οι κρίσεις του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με την έλλειψη νομιμότητας του άρθρου 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC.

120. Εξάλλου, η πιθανή έλλειψη νομιμότητας του άρθρου 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC έχει ευρύτερη πρακτική σημασία, καθόσον, όπως βεβαίωσε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση το EUSC, μετά την έκδοση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως η λειτουργία της επιτροπής προσφυγών ανεστάλη από το EUSC. Κατά συνέπεια, η κρίση του Δικαστηρίου επί του συγκεκριμένου ζητήματος θα είναι καθοριστική όχι μόνον για το μέλλον του εν λόγω οργάνου, αλλά εμμέσως και για το μέλλον παρόμοιων οργάνων που έχουν συσταθεί στο πλαίσιο άλλων οργανισμών ή υπηρεσιών της Ένωσης για τη λύση διαφορών σε υπαλληλικές υποθέσεις.

121. Στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC, κατά το μέρος που ορίζει ότι οι αποφάσεις της επιτροπής προσφυγών δεν επιδέχονται άλλη προσφυγή, προσκρούει στο άρθρο 19 ΣΕΕ και στο άρθρο 256 ΣΛΕΕ. Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο συνήγαγε ότι, συγκροτώντας επιτροπή προσφυγών της οποίας η αρμοδιότητα είναι αποκλειστική και υποκαθιστά την αρμοδιότητα του Γενικού Δικαστηρίου, και διατηρώντας την ως άνω επιτροπή προσφυγών ακόμη και μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβώνας, η απόφαση 2009/747 παραβίασε τις Συνθήκες. Ως εκ τούτου, το άρθρο 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC κηρύχθηκε ανεφάρμοστο εν προκειμένω⁵⁹.

122. Φρονώ ότι το ανωτέρω συμπέρασμα κακώς είναι ευρύ αλλά και ότι είναι περιττό. Κατά τη γνώμη μου, αν το άρθρο 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC εξετασθεί εντός του νομοθετικού αλλά και του ευρύτερου πλαισίου στο οποίο εντάσσεται, προκύπτει διαφορετική ερμηνεία του: ερμηνεία που συνάδει με το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και με το άρθρο 47 του Χάρτη, και ταυτόχρονα σέβεται τις συγκεκριμένες επιλογές θεσμικού χαρακτήρα στις οποίες προέβη ο νομοθέτης της Ένωσης, και εν προκειμένω το Συμβούλιο.

α) Άρθρο 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC: διοικητική ή δικαστική προσφυγή;

123. Το άρθρο 28, παράγραφος 1, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC, στο κρίσιμο μέρος του, παρέχει τη δυνατότητα σε κάθε πρόσωπο που υπόκειται στον εν λόγω κανονισμό «να υποβάλει στο διευθυντή αίτηση με την οποία να τον καλεί να λάβει απόφαση περί αυτού για θέμα που καλύπτεται από τον [κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC]». Τυχόν (ρητή ή σιωπηρή) απόφαση του διευθυντή μπορεί, σύμφωνα με το άρθρο 28, παράγραφοι 2 έως 4, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC, να αποτελέσει αντικείμενο διαδικασίας διοικητικής ενστάσεως ή διαμεσολαβήσεως (η τελευταία είναι απλώς προαιρετική). Περαιτέρω, το άρθρο 28, παράγραφος 5, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC ορίζει ότι, «[α]φού εξαντληθεί η πρώτη δυνατότητα προσφυγής (*χαριστική*), ο υπάλληλος είναι ελεύθερος να απευθύνει ιεραρχική προσφυγή στην επιτροπή προσφυγών του [EUSC]»⁶⁰.

59 Βλ. σκέψεις 152 έως 160 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

60 Η υπογράμμιση δική μου.

124. Επομένως, από τη ανάγνωση ολόκληρου του άρθρου 28 του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC προκύπτει ότι το άρθρο αυτό αφορά μόνο *διοικητικές* προσφυγές, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που ασκούνται ενώπιον της επιτροπής προσφυγών. Η τελευταία αυτή διαδικασία, πράγματι, αναφέρεται ως διαδικασία *ιεραρχικής προσφυγής* στο άρθρο 28, παράγραφος 5, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC και ως διαδικασία *επίλυσης διαφορών* στο παράρτημα X (Επιτροπή προσφυγών) του εν λόγω κανονισμού⁶¹. Ουδεμία αναφορά γίνεται, στο άρθρο 28 του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC ή σε άλλη διάταξη του εν λόγω κανονισμού, σε *δικαστικό έλεγχο* των αποφάσεων του EUSC που λαμβάνονται επί ζητημάτων τα οποία καλύπτονται από τον εν λόγω κανονισμό.

125. Η βαλλόμενη παράγραφος 6 του άρθρου 28 εντάσσεται σε αυτό το πλαίσιο. Το εισαγωγικό εδάφιο της εν λόγω διατάξεως επισημαίνει ότι «[ο]ι αποφάσεις της επιτροπής προσφυγών είναι δεσμευτικές και για τα δύο μέρη. Δεν επιδέχονται άλλη προσφυγή. Η επιτροπή προσφυγών δύναται: [...]».

126. Εξεταζόμενη στο πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται, η φράση «[δ]εν επιδέχονται άλλη προσφυγή» θα μπορούσε, αφενός, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε να αποκλείσει οποιοδήποτε *ένδικο βοήθημα*, και κατ' επέκταση ότι όντως θέλησε να αποκλείσει κάθε πρόσβαση στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι θα έπρεπε να απαλειφθεί μόνον η δεύτερη περίοδος του άρθρου 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC, και όχι το άρθρο 28, παράγραφος 6, στο σύνολό του. Αφετέρου, η ίδια περίοδος θα μπορούσε να εκληφθεί υπό την έννοια ότι δεν είναι δυνατή η άσκηση περαιτέρω *διοικητικής προσφυγής* εντός του συστήματος του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC μετά τη σχετική απόφαση της επιτροπής προσφυγών, χωρίς να υπάρχει πρόβλεψη σχετικά με ενδεχόμενη άσκηση ένδικου βοηθήματος ενώπιον δικαστηρίου.

127. Η πραγματοποίηση συγκριτικής γλωσσικής μελέτης δεν έχει νόημα στο παρόν στάδιο, για την ανάλυση του αν οι διάφορες (εξίσου αυθεντικές) γλωσσικές αποδόσεις έχουν ακριβώς την ίδια έννοια ή αν κάποιες εξ αυτών κλίνουν περισσότερο προς τη διοικητική προσφυγή, ενώ άλλες προς το ένδικο βοήθημα. Όπως συμβαίνει συνήθως, η εξέταση των διάφορων γλωσσικών αποδόσεων του κανονισμού χρησιμεύει περισσότερο για να δειχθεί η σημασιολογική τους ποικιλομορφία⁶².

128. Αντιθέτως, επισημαίνω ότι πολλά άλλα κείμενα, συμπεριλαμβανομένων διατάξεων του πρωτογενούς δικαίου, χρησιμοποιούν διαφορετική γλώσσα όταν αναφέρονται σε ένδικο βοήθημα ενώπιον δικαστηρίου. Κυρίως, κατά το άρθρο 47 του Χάρτη, «[κ]άθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής *ενώπιον δικαστηρίου*»⁶³.

129. Κατά συνέπεια, αν το άρθρο 28 του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC εξετασθεί στο σύνολό του, και σε συνάρτηση (ή σε αντιδιαστολή) με το άρθρο 47 του Χάρτη και το άρθρο 263, πέμπτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, δεν είναι καθόλου προφανές ότι η παράγραφος του 6 σκοπεί να αποκλείσει κάθε *δικαστική* προσφυγή κατά των αποφάσεων της επιτροπής προσφυγών του EUSC. Αντιθέτως, φρονώ ότι η εν λόγω διάταξη πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αναφέρεται μόνο σε τυχόν περαιτέρω διοικητικές προσφυγές.

61 Βλ., ιδίως, άρθρο 1 του παραρτήματος X.

62 Βλ., σχετικά με παρόμοια ανάλυση όσον αφορά το εξίσου αμφίσημο άρθρο 32, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 810/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, για τη θέσπιση κοινοτικού κώδικα θεωρήσεων (κώδικας θεωρήσεων) (ΕΕ 2009, L 243, σ. 1), προτάσεις μου στην υπόθεση El Hassani (C-403/16, EU:C:2017:659, σημεία 28 έως 33).

63 Η υπογράμμιση δική μου.

β) Το ευρύτερο πλαίσιο: «ανεκτική» ή «μη ανεκτική» αρμοδιότητα;

130. Στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει εξαρχής απονεμηθεί αρμοδιότητα για την ερμηνεία των πράξεων του δικαίου της Ένωσης, εκτός αν η αρμοδιότητά του αποκλείεται ρητώς βάσει των διατάξεων της Συνθήκης. Όντως, αυτό είναι το σημείο αφετηρίας.

131. Ταυτόχρονα, ο νομοθέτης της Ένωσης διαθέτει εξουσία εκτιμήσεως όσον αφορά το σύστημα επιλύσεως διαφορών που κρίνει κατάλληλο για κάθε επιμέρους όργανο ή οργανισμό της Ένωσης, αρκεί το εν λόγω σύστημα να μην θίγει τις εξουσίες του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την αρμοδιότητα που του έχει απονεμηθεί.

132. Οι ανωτέρω δύο διαπιστώσεις μπορούν να συγκεραστούν με τρόπο ο οποίος είναι αναλογικός και παρουσιάζει ανεκτικότητα. Μολονότι αναγνωρίζεται αυτή η ευρεία εξουσία εκτιμήσεως και γίνονται δεκτά ορισμένα πιθανά θεσμικά σχήματα, ισχύει ο επικουρικός χρυσός κανόνας: ο νομοθέτης της Ένωσης, όταν θεσπίζει καθεστώς παράγωγου δικαίου, οφείλει να διασφαλίζει, σε ορισμένο στάδιο της διαδικασίας, τη δυνατότητα προσφυγής ενώπιον ανεξάρτητου δικαστηρίου σχετικά με την τελική απόφαση επί υπαλληλικής υποθέσεως. Αν η απόφαση αφορά την άσκηση δημόσιας εξουσίας της Ένωσης από οργανισμό της Ένωσης εντός του πλαισίου ενός νομοθετικού καθεστώτος της Ένωσης, το δικαστήριο αυτό είναι εν τέλει το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

133. Γενικότερα, η διττή επιταγή για ανεξάρτητη έννομη προστασία των προσώπων και για ομοιόμορφη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης δεν ισχύει μόνο για τα κράτη μέλη που εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης σε εθνικό επίπεδο⁶⁴, αλλά και για τα θεσμικά όργανα της Ένωσης που διαπραγματεύονται και καταρτίζουν εξωτερικούς μηχανισμούς επιλύσεως διαφορών οι οποίες ενδέχεται να περιέχουν ορισμένα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης⁶⁵. Επομένως, η ίδια λογική θα μπορούσε να ισχύει κατά μείζονα λόγο ως προς οποιονδήποτε εσωτερικό μηχανισμό επιλύσεως διαφορών της Ένωσης, ιδίως στην περίπτωση των υπαλληλικών ζητημάτων που εξετάζονται εντός των διαφόρων οργανισμών ή οργάνων της Ένωσης βάσει συγκεκριμένων κανονισμών υπηρεσιακής κατάστασης, εκτός του πεδίου εφαρμογής του γενικού κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως.

134. Στο πλαίσιο αυτό, συμφωνώ με το Γενικό Δικαστήριο ότι η συζήτηση σχετικά με το αν η επιτροπή προσφυγών του EUSC πληροί τα κριτήρια ενός ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου δεν ασκεί επιρροή στην υπό κρίση διαφορά⁶⁶, αλλά για διαφορετικό λόγο: ακόμη και αν η επιτροπή προσφυγών του EUSC πληρούσε τις εν λόγω προϋποθέσεις, και επομένως τηρούσε ενδεχομένως την επιταγή περί αποτελεσματικής έννομης προστασίας, θα παρέμενε το ζήτημα της ελλείψεως ομοιομορφίας στην ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης. Πάλι, αν η εκτίμηση αυτή περιορίζει τις θεσμικές επιλογές στα κράτη μέλη, καθώς και σε άλλα καθεστώτα διεθνούς δικαίου στα οποία η Ένωση αποτελεί ή σκοπεύει να αποτελέσει μέρος, αυτό πρέπει κατά μείζονα λόγο να ισχύει όσον αφορά τα εσωτερικά καθεστώτα της Ένωσης.

135. Τούτου λεχθέντος, δεν προκύπτει κατ' ανάγκη ότι πρέπει να παρέχεται *απειθείας* πρόσβαση στα δικαστήρια της Ένωσης και ότι όργανο ή οργανισμός της Ένωσης δεν μπορεί να διαθέτει τον δικό του εσωτερικό μηχανισμό επιλύσεως διαφορών, ακόμη και ενδικοφανούς χαρακτήρα, ο οποίος μηχανισμός πρέπει να διατίθεται σε πρώτο στάδιο, και ενδεχομένως σε υποχρεωτική βάση. Μπορεί να είναι προς το συμφέρον της χρηστής απονομής της δικαιοσύνης, σε περιπτώσεις όπως η επίμαχη στην υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως, η διαφορά να άγεται πρώτα ενώπιον οργάνου το οποίο, μολονότι έχει συσταθεί

64 Βλ. απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2017, El Hassani (C-403/16, EU:C:2017:960, σκέψη 41).

65 Πρβλ. γνωμοδότηση 1/09 (Συμφωνία σχετικά με τη θέσπιση ενοποιημένου συστήματος επιλύσεως διαφορών σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας) της 8ης Μαρτίου 2011 (EU:C:2011:123, σκέψεις 66, 68 και 80), γνωμοδότηση 2/13 (Προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕΣΔΑ) της 18ης Δεκεμβρίου 2014 (EU:C:2014:2454, σκέψεις 174 έως 176 και 246), και γνωμοδότηση 1/17 (Συμφωνία ΣΟΕ μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Καναδά) της 30ής Απριλίου 2019 (EU:C:2019:341, σκέψη 111).

66 Σκέψη 110 της αναρριβαλλομένης αποφάσεως.

εντός οργανισμού ή συνδέεται με αυτόν, οφείλει να εξετάσει το ζήτημα με ανεξαρτησία στο πλαίσιο μιας ενδικοφανούς διαδικασίας. Μια νέα και ουδέτερη ματιά όχι μόνον βοηθά τα μέρη να καταλήξουν σε φιλική λύση της διαφοράς τους, αλλά επίσης μπορεί να διευκρινίσει πτυχές της διαφοράς που ενδέχεται να χρειαστεί τελικά να κριθούν από τα δικαστήρια της Ένωσης. Ως εκ τούτου, η ύπαρξη συστήματος εσωτερικών προσφυγών το οποίο προηγείται αλλά δεν αποκλείει, εν τέλει, την ένδικη διαδικασία μπορεί να προσφέρει στα μέρη γρήγορο, πρακτικό και λιγότερο δαπανηρό τρόπο λύσεως των διαφορών. Επιπλέον, μπορεί να συμβάλλει στην αποφυγή άσκοπων δικών ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

136. Ωστόσο, όπως ήδη επισημάνθηκε, το EUSC δεν προέβαλε, στο πλαίσιο της παρούσας δίκης, εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC από το Γενικό Δικαστήριο. Εν πάση περιπτώσει, το επίμαχο σφάλμα δεν θα μπορούσε να οδηγήσει στην αναίρεση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στον βαθμό που δεν θέτει εν αμφιβόλω τις *ουσιαστικές κρίσεις* της εν λόγω αποφάσεως όσον αφορά τις προσβαλλόμενες αποφάσεις: την απόφαση περί κινήσεως πειθαρχικής διαδικασίας, την απόφαση περί αναστολής της ασκήσεως των καθηκόντων και την απόφαση παύσεως της συγκεκριμένης υπαλλήλου.

137. Βεβαίως, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε ότι ακύρωσε την απόφαση της επιτροπής προσφυγών για τον μόνο λόγο ότι, λαμβανομένου υπόψη ότι έκρινε ότι το άρθρο 28, παράγραφος 6, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC είναι ανίσχυρο, έκρινε ότι η εν λόγω απόφαση στερείται ορθής νομικής βάσεως⁶⁷. Ωστόσο, η απόφαση της επιτροπής προσφυγών ήταν (σε μεγάλο βαθμό) επιβεβαιωτική των προσβαλλόμενων αποφάσεων⁶⁸. Η απόφαση της επιτροπής προσφυγών δεν επέφερε στη νομική κατάσταση της αναιρεσίβλητης χωριστά αποτελέσματα από εκείνα που απέρρεαν από τις προσβαλλόμενες αποφάσεις⁶⁹. Ως εκ τούτου, οι λόγοι που οδήγησαν το Γενικό Δικαστήριο στην ακύρωση των τελευταίων θα ήταν ισχυροί και επαρκείς για την ακύρωση επίσης της πρώτης.

B. Ο τρίτος λόγος αναιρέσεως

1. Τα επιχειρήματα των διαδίκων

138. Με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως, το EUSC προβάλλει ότι το Γενικό Δικαστήριο, κατά την εκτίμηση της νομιμότητας της αποφάσεως παύσεως της συγκεκριμένης υπαλλήλου, παραμόρφωσε τα πραγματικά περιστατικά σε δύο περιπτώσεις.

139. Πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη το γεγονός ότι τα πρόσωπα που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο που είχε συντάξει εκείνος που διεξήγαγε την έρευνα είχαν ήδη εξετασθεί από το ίδιο πρόσωπο κατά την έρευνα που διεξήχθη μεταξύ Ιανουαρίου και Φεβρουαρίου του 2013. Επιπλέον, κατά τη διοικητική έρευνα διεξήχθησαν διμερείς συναντήσεις με 24 υπαλλήλους. Λόγω του ότι τα ως άνω πραγματικά περιστατικά δεν ελήφθησαν υπόψη, το Γενικό Δικαστήριο εσφαλμένως έκρινε ότι η χρήση του ερωτηματολογίου αποτελούσε προδήλως ακατάλληλο μέσο για την απόδειξη των πραγματικών περιστατικών και για την αξιολόγηση της συμπεριφοράς της αναιρεσίβλητης, σε αντιδιαστολή με τις ιδιαίτερες συνεντεύξεις, οι οποίες θα αποτελούσαν πιο κατάλληλο μέσο.

⁶⁷ Σκέψη 161 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

⁶⁸ Βλ., ιδίως, σκέψεις 38, 45 και 46 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

⁶⁹ Πρβλ. απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2018, LL κατά Κοινοβουλίου (C-326/16 P, EU:C:2018:83, σκέψεις 38 και 39).

140. Δεύτερον, το EUSC προβάλλει ότι το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε τα πραγματικά περιστατικά εκτιμώντας ότι η απόφαση βασιζόταν μόνο σε γενικές κατηγορίες που αφορούσαν είδη συμπεριφορών, χωρίς να αποδεικνύει την ύπαρξη συγκεκριμένου γεγονότος ή συμπεριφοράς που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «παρενόχληση». Πράγματι, στην έκθεση σχετικά με την έρευνα επισυναπτόταν συμπληρωματική τεκμηρίωση, συμπεριλαμβανομένων έγγραφων μαρτυριών υπαλλήλων, επιστολών και ιατρικών πιστοποιητικών. Εντούτοις, τα εν λόγω έγγραφα δεν ελήφθησαν υπόψη από το Γενικό Δικαστήριο.

141. Απαντώντας, η αναιρεσίβλητη προβάλλει ότι στη δίκη ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου δεν είχε γίνει μνεία των λεγόμενων συνεντεύξεων στις οποίες αναφέρεται το EUSC και, ως εκ τούτου, αυτές αποτελούν νέα πραγματικά περιστατικά, απαράδεκτα στο παρόν στάδιο της διαδικασίας. Επιπλέον, το EUSC δεν ενημέρωσε σχετικά με το περιεχόμενο των εν λόγω συνεντεύξεων. Εν πάση περιπτώσει, κατά την αναιρεσίβλητη, η ύπαρξη προγενέστερων συνεντεύξεων δεν μπορεί να αναιρέσει τα συμπεράσματα του Γενικού Δικαστηρίου όσον αφορά την ακαταλληλότητα της έρευνας και την έλλειψη αμεροληψίας.

2. Ανάλυση

142. Εξαρχής, επισημαίνεται ότι, επί αιτήσεως αναιρέσεως, αιτιάσεις που στηρίζονται στη διαπίστωση πραγματικών περιστατικών και στην εκτίμηση των εν λόγω πραγματικών περιστατικών είναι παραδεκτές όταν ο αναιρεσείων προβάλλει ότι το Γενικό Δικαστήριο προέβη σε πραγματικές διαπιστώσεις των οποίων η ανακρίβεια του περιεχομένου προκύπτει από τα έγγραφα της δικογραφίας ή ότι παραμόρφωσε τα αποδεικτικά στοιχεία που του υποβλήθηκαν. Ειδικότερα, παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων υφίσταται όταν η εκτίμηση των υφιστάμενων αποδεικτικών στοιχείων είναι προδήλως εσφαλμένη, χωρίς να χρειάζεται προσφυγή σε νέα αποδεικτικά στοιχεία⁷⁰.

143. Τούτο δεν συμβαίνει εν προκειμένω.

144. Κατ' αρχάς, παρατηρώ ότι, μολονότι μπορεί να συναχθεί από την όλη έκθεση ότι οι υπάλληλοι στους οποίους απευθύνθηκε το ερωτηματολόγιο είχαν επίσης εξεταστεί προηγουμένως, εντούτοις τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε η εν λόγω έκθεση στηρίζονται *μόνο* στις απαντήσεις που δόθηκαν στο ερωτηματολόγιο. Κατόπιν τούτου, το γεγονός ότι οι υπάλληλοι που συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια είχαν προηγουμένως εξεταστεί στο πλαίσιο της γενικής έρευνας περί των ανθρώπινων σχέσεων είναι άνευ σημασίας.

145. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο δεν επέκρινε αυτήν καθαυτήν τη χρήση ερωτηματολογίου. Στις σκέψεις 200 έως 207 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο εξήγησε, με κάποιες λεπτομέρειες, τους λόγους για τους οποίους το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα ήταν, υπό το πρίσμα των περιστάσεων της υποθέσεως, ακατάλληλο για την απόδειξη της βασιμότητας των κατηγοριών περί παρενοχλήσεως από την πλευρά της αναιρεσίβλητης.

146. Δεύτερον, σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς του EUSC, δεν υπάρχει συμπληρωματική τεκμηρίωση, συμπεριλαμβανομένων έγγραφων μαρτυριών υπαλλήλων, συνημμένη στην υποβληθείσα στο Γενικό Δικαστήριο έκθεση για την έρευνα. Επομένως, δεν μπορεί να προσαφθεί στο Γενικό Δικαστήριο ότι δεν έλαβε υπόψη «το σύνολο της τεκμηρίωσης» που φέρεται ότι χρησιμοποίησε εκείνος που διεξήγαγε την έρευνα για να καταλήξει στα συμπεράσματά του. Πράγματι, δεν μπόρεσα να εντοπίσω σχετικό έγγραφο στη δικογραφία. Το μοναδικό δείγμα έγγραφης μαρτυρίας το οποίο αναφέρεται σε συγκεκριμένα πραγματικά στοιχεία βρίσκεται στις απαντήσεις ανοιχτού τύπου στο περιθώριο του ερωτηματολογίου πολλαπλών επιλογών. Πάντως, το Γενικό Δικαστήριο έλαβε υπόψη τις εν λόγω απαντήσεις, όπως προκύπτει σαφώς από τη σκέψη 203 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

⁷⁰ Πρβλ. απόφαση της 18ης Ιουλίου 2007, *Industrias Químicas del Vallés κατά Επιτροπής* (C-326/05 P, EU:C:2007:443, σκέψεις 57 και 60 και εκείνη μνημονεύομενη νομολογία).

147. Κατά συνέπεια, δεν προκύπτει ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πάσχει λόγω μη εκτιμήσεως ορισμένων αποδεικτικών στοιχείων ή πραγματικών περιστατικών, ή ότι παραμόρφωσε τα αποδεικτικά στοιχεία και τα πραγματικά περιστατικά που όντως εκτίμησε.

Γ. Ο τέταρτος λόγος αναιρέσεως

1. Τα επιχειρήματα των διαδίκων

148. Με τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως, το EUSC προβάλλει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κατά την ερμηνεία των άρθρων 1 και 2 του παραρτήματος ΙΧ του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC και κατά την ερμηνεία της έννοιας των «δικαιωμάτων άμυνας» τα οποία κατοχυρώνονται στο άρθρο 41 του Χάρτη.

149. Πρώτον, το EUSC προβάλλει ότι το δικαίωμα ενός προσώπου το οποίο αποτελεί αντικείμενο έρευνας για παρενόχληση να διατυπώσει παρατηρήσεις σχετικά με τα υπό έρευνα πραγματικά περιστατικά, προ της ολοκλήρωσης της διοικητικής έρευνας, μπορεί να περιοριστεί προκειμένου να διαφυλαχθούν τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων τρίτων. Εν πάση περιπτώσει, πρέπει να θεωρηθεί ότι οι διάφορες προκαταρκτικές συνεντεύξεις, ιδίως αυτές που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διεξαγωγή της ετήσιας αξιολογήσεως ως προς τις οποίες η αναιρεσίβλητη θα μπορούσε να έχει διατυπώσει παρατηρήσεις, πρέπει να θεωρηθούν επαρκής εγγύηση του δικαιώματος ακροάσεως.

150. Δεύτερον, το EUSC υποστηρίζει ότι ούτε από τον κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC ούτε από τη νομολογία προκύπτει ότι πρέπει να έχει παρέλθει ένα ελάχιστο διάστημα μεταξύ της κλήσεως σε ακρόαση προ της κινήσεως πειθαρχικής διαδικασίας και της ημερομηνίας της εν λόγω ακροάσεως. Εν πάση περιπτώσει, το χρονικό πλαίσιο πρέπει να εκτιμηθεί με γνώμονα την αρχή της αναλογικότητας, λαμβανομένων υπόψη, ιδίως, των σοβαρών πραγματικών περιστατικών που προσάπτονταν στην αναιρεσίβλητη και του επείγοντος χαρακτήρα της καταστάσεως. Επιπλέον, η απόφαση για την κίνηση πειθαρχικής διαδικασίας δεν συνιστά πράξη η οποία βλάπτει τα συμφέροντα της αναιρεσίβλητης, αλλά αποτελεί απλώς προπαρασκευαστική πράξη.

151. Τρίτον, το EUSC, υποστηρίζει ότι ο διευθυντής του EUSC, στο πλαίσιο ασκήσεως της διακριτικής του ευχέρειας, θεμιτά θεώρησε ότι τα δικαιώματα και τα συμφέροντα εκείνων που υπέβαλαν καταγγελίες περί παρενοχλήσεως υπερισχύουν του δικαιώματος της αναιρεσίβλητης να αποκτήσει πρόσβαση στα έγγραφα πριν από τη λήψη της αποφάσεως για την κίνηση πειθαρχικής διαδικασίας. Πράγματι, δεδομένων του μικρού μεγέθους του οργανισμού και του γεγονότος ότι 8 εκ των 13 προσώπων που τελούσαν υπό την εποπτεία της αναιρεσίβλητης υπέβαλαν καταγγελία, υπήρχε σημαντικός κίνδυνος αντιποίνων, ο οποίος εξακολουθούσε να υπάρχει ακόμη και μετά την ολοκλήρωση της έρευνας.

152. Απαντώντας στα ανωτέρω, η αναιρεσίβλητη υπερασπίζεται το σκεπτικό της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Ειδικότερα προβάλλει ότι ο ισχυρισμός περί υπάρξεως κινδύνου αντιποίνων δεν προβλήθηκε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και, ως εκ τούτου, είναι απαράδεκτος. Εν πάση περιπτώσει, κατά την άποψή της, το EUSC δεν εξήγησε γιατί θα εξακολουθούσε να υπάρχει κίνδυνος αντιποίνων ακόμη και μετά την αναστολή της ασκήσεως των καθηκόντων της αναιρεσίβλητης, ενώ αυτή δεν είχε πλέον πρόσβαση στις εγκαταστάσεις του EUSC.

2. Ανάλυση

153. Φρονώ ότι και ο τέταρτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

154. Ειδικότερα, στη σκέψη 221 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο ορθώς επισήμανε ότι, στο πλαίσιο έρευνας όπως αυτή της οποίας αντικείμενο αποτέλεσε η αναιρεσίβλητη, η Διοίκηση οφείλει να συγκεράσει δύο δικαιώματα: αφενός το δικαίωμα του προσώπου το οποίο αφορά η έρευνα να ασκήσει τα δικαιώματά του άμυνας, και αφετέρου, το δικαίωμα των καταγγελλόντων να εξεταστούν ορθώς οι καταγγελίες τους, τηρουμένης της εμπιστευτικότητας⁷¹.

155. Εν συνεχεία, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε αν το EUSC είχε συγκεράσει ορθώς τα αντικρουόμενα συμφέροντα της αναιρεσίβλητης και των καταγγελλόντων. Υπό το πρίσμα των περιστάσεων της υποθέσεως, το Γενικό Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο συγκερασμός δεν ήταν ορθός. Στη σκέψη 222 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, λαμβανομένων υπόψη των σχετικών κανόνων του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC⁷², το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η γνωστοποίηση των μαρτυριών στην αναιρεσίβλητη δεν μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την ορθή διεξαγωγή της έρευνας. Στη σκέψη 223 της εν λόγω αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε επίσης ότι, προκειμένου να προστατευθεί το καθήκον εμπιστευτικότητας που έχει η Διοίκηση, και ταυτόχρονα να τηρηθεί το δικαίωμα άμυνας της αναιρεσίβλητης, το EUSC θα μπορούσε να της παράσχει πρόσβαση σε ανωνυμοποιημένο κείμενο των μαρτυριών.

156. Φρονώ ότι οι εκτιμήσεις του Γενικού Δικαστηρίου ως προς το εν λόγω σημείο είναι ορθές. Κατά τη γνώμη μου, δεν είναι προφανές ότι, όπως υποστηρίζει το EUSC, ήταν εντελώς αδύνατον να παρασχεθεί στην αναιρεσίβλητη ανωνυμοποιημένο κείμενο των μαρτυριών, ακόμη και με απόκρυψη ορισμένων τμημάτων⁷³ ή υπό μορφή συνόψεως⁷⁴. Αντιλαμβάνομαι ότι λόγω του μικρού μεγέθους του οργανισμού, το EUSC έπρεπε να εξετάσει προσεκτικά τον κίνδυνο αντιποίνων που θα μπορούσε να ανακύψει αν η αναιρεσίβλητη είχε μπορέσει να προσδιορίσει τους καταγγέλλοντες. Ωστόσο, ο εν λόγω κίνδυνος θα μπορούσε να ελαχιστοποιηθεί με την προσεκτική ανωνυμοποίηση και απόκρυψη ορισμένων τμημάτων. Αν δεν γίνει απόκρυψη τόσων τμημάτων των μαρτυριών ώστε αυτές να μην έχουν πλέον κανένα νόημα, η περιορισμένη ή μερική πρόσβαση σε αυτές είναι οπωσδήποτε προτιμότερη από την πλήρη άρνηση πρόσβάσεως.

157. Εν πάση περιπτώσει, αυτό που ίσως έχει μεγαλύτερη σημασία είναι ότι ο κίνδυνος αντιποίνων οπωσδήποτε δεν ήταν πλέον υπαρκτός από τη στιγμή που επιβλήθηκε στην αναιρεσίβλητη αναστολή της ασκήσεως των καθηκόντων της. Ωστόσο, ακόμη και σε αυτό το σημείο, δεν της παρασχέθηκε πρόσβαση στις μαρτυρίες (ούτε σε ανωνυμοποιημένη μορφή ή με απόκρυψη ορισμένων τμημάτων).

158. Στο πλαίσιο αυτό, φρονώ ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν εφάρμοσε εσφαλμένα νομικά κριτήρια κατά τον έλεγχο του αν το EUSC είχε επιτύχει δίκαιη ισορροπία μεταξύ του δικαιώματος άμυνας της αναιρεσίβλητης και του δικαιώματος εμπιστευτικότητας των υπαλλήλων που μετείχαν στην έρευνα. Επίσης δεν διακρίνω παραμόρφωση πραγματικών περιστατικών ή αποδεικτικών στοιχείων εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου κατά την εξέταση των περιστάσεων της υποθέσεως.

159. Ομοίως, δεν διακρίνω πλάνη του Γενικού Δικαστηρίου περί το δίκαιο, στη σκέψη 216 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, όπου έκρινε μη εύλογο το γεγονός ότι η αναιρεσίβλητη «έλαβε προθεσμία 48 ωρών για να υποβάλει τις παρατηρήσεις της επί της αναφοράς [για την έρευνα]». Πράγματι, σε καμία διάταξη του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του EUSC δεν προβλέπεται συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο συναφώς. Εντούτοις, κατά πάγια νομολογία, όταν η διάρκεια της διαδικασίας δεν καθορίζεται από διάταξη του δικαίου της Ένωσης, ο «εύλογος» χαρακτήρας της

71 Πρβλ. απόφαση της 4ης Απριλίου 2019, ΟΖ κατά ΕΤΕπ (C-558/17 P, EU:C:2019:289, σκέψη 52).

72 Ειδικότερα, το άρθρο 2 του παραρτήματος ΙΧ του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης του SatCen το οποίο ορίζει ότι ο διευθυντής του SatCen έχει την υποχρέωση να κοινοποιεί σε κάθε πρόσωπο για το οποίο διεξάγεται έρευνα όλα τα στοιχεία του φακέλου στο χρονικό διάστημα μεταξύ του πέρατος της εν λόγω έρευνας και της εκδόσεως της αποφάσεως περί κινήσεως πειθαρχικής διαδικασίας.

73 Πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Η. Saugmandsgaard Øe στην υπόθεση HF κατά Κοινοβουλίου (C-570/18 P, EU:C:2020:44, σημεία 71 και 72).

74 Πρβλ. απόφαση της 4ης Απριλίου 2019, ΟΖ κατά ΕΤΕπ (C-558/17 P, EU:C:2019:289, σκέψη 59).

προθεσμίας την οποία τήρησε ένα θεσμικό όργανο για την έκδοση της επίμαχης πράξεως πρέπει να εκτιμάται σε συνάρτηση με το σύνολο των περιστάσεων και, ειδικότερα, με τη σημασία της υποθέσεως για το συγκεκριμένο πρόσωπο, την περιπλοκότητα της υποθέσεως, καθώς και τη συμπεριφορά των διαδίκων⁷⁵.

160. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, φρονώ ότι η ακριβής εκτίμηση του εύλογου χαρακτήρα ενός χρονικού πλαισίου σε συγκεκριμένη υπόθεση είναι, πλην των περιπτώσεων παραμορφώσεως πραγματικών περιστατικών ή αποδείξεων, ζήτημα το οποίο δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αιτήσεως αναιρέσεως. Εν πάση περιπτώσει, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερως σοβαρών πραγματικών περιστατικών που προβλήθηκαν κατά της αναιρεσίβλητης και της διάρκειας της έρευνας κατά τον χρόνο που ζητήθηκε να απαντήσει η αναιρεσίβλητη στην έκθεση για την έρευνα, ασφαλώς δεν θεωρώ μη εύλογη την κρίση του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με το χρονικό διάστημα που δόθηκε στην αναιρεσίβλητη.

V. Επί των δικαστικών εξόδων

161. Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, το οποίο εφαρμόζεται στην αναιρετική διαδικασία δυνάμει του άρθρου του 184, παράγραφος 1, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου.

162. Η αναιρεσίβλητη ζήτησε να καταδικασθεί το EUSC στα δικαστικά έξοδα. Επειδή, κατά την άποψή μου, το EUSC ηττήθηκε, πρέπει να καταδικασθεί στα δικαστικά έξοδα.

163. Το Συμβούλιο, από την πλευρά του, πρέπει να φέρει τα δικαστικά του έξοδα.

VI. Πρόταση

164. Κατόπιν των ανωτέρω εκτιμήσεων, προτείνω στο Δικαστήριο:

- να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως·
- να καταδικάσει το Δορυφορικό Κέντρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUSC) στα δικαστικά έξοδα·
- να ορίσει ότι το Συμβούλιο φέρει τα δικαστικά του έξοδα.

⁷⁵ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2013, Επανεξέταση της υποθέσεως Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ (C-334/12 RX-II, ΕΥ:C:2013:134, σκέψη 28 και εκεί μνημονεύομενη νομολογία).